

MILITAIRE SPECTATOR

**Mali: broedplaats voor extremisme,
terrorisme en criminaliteit?**

■ Vorming binnen de Koninklijke Landmacht

■ De Defensie Bewakings- en Beveiligingsorganisatie

Masteropleiding *Military Strategic Studies* aan de NLDA

De Faculteit Militaire Wetenschappen verzorgt een modulaire Engelstalige wetenschappelijke masteropleiding. Deze erkende en geaccrediteerde opleiding, *Military Strategic Studies*, start weer in september 2014.

De breed opgezette master bestudeert de rol van het militaire instrument binnen de context van hedendaagse veiligheidspolitieke vraagstukken. De master bestaat uit vier verplichte courses. Daarnaast dient men een keuze te maken uit een van de drie afstudeerrichtingen (*tracks*) van elk vier courses:

- *War Studies*
- *Intelligence & Security*
- *Military Management & Logistics*

De tracks worden gecompleteerd met een *elective*. De studie wordt afgerond met een seminar over onderzoeksmethoden en een thesis. Het volgen van een of meer losse courses (elk 5 EC) is ook mogelijk.

De inhoud

De master geeft een grondig inzicht in de functie van krijgsmachten in diverse soorten contemporaine conflicten. Het gaat om conventionele oorlogen zoals *Iraqi Freedom*, etnische conflicten en burgeroorlogen zoals in de Balkan, optreden als onderdeel van een diplomatiek offensief zoals tijdens *Allied Force* boven Kosovo, of inzet ten behoeve van *statebuilding* zoals in Afghanistan. Daarbij komen de politieke, maatschappelijke en wetenschappelijke analyses, debatten en theorievorming aan de orde, evenals de juridische en ethische vraagstukken rond legitimering van militair optreden. Verder besteedt de studie aandacht aan de interne managementdynamiek van defensieorganisaties en de positie van krijgsmachten binnen moderne westerse maatschappijen. Naast logistieke thema's wordt ook stilgestaan bij de economische en psychologische dimensie van het krijggsbedrijf. Diverse courses gaan over militaire innovatie en de vorming van defensiebeleid. De track *Intelligence & Security* behandelt de rol van inlichtingen en inlichtingenorganisaties en hun betekenis voor het veiligheidsbeleid en militair optreden. Een voorbeeld van een *elective* die wordt aangeboden is *Cyber Warfare*.

Zelfstudie

De master, die in deeltijd en modulaair wordt verzorgd, kent een aanzienlijke zelfstudielast. De colleges van de tweejarige opleiding vinden op vrijdag plaats op de KMA in Breda en zijn opgedeeld in courses van tien weken. De master heeft een omvang van 60 EC en de behaalde studiepunten blijven zes jaar geldig om de operationele flexibiliteit zo veel mogelijk ten goede te komen.

Voor militairen en burgers

De master is in eerste instantie bedoeld voor militairen en burgers met een bacheloropleiding en circa vijf jaar werkervaring in een militaire context. Dit kunnen naast organisaties als Defensie, de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst en het Ministerie van Buitenlandse Zaken, bijvoorbeeld ook ontwikkelingsorganisaties zijn die vanwege hun werk met militaire organisaties samenwerken. Daarnaast kunnen ook andere geïnteresseerden met minimaal een (relevante) bacheloropleiding zich aanmelden. Voor defensiemedewerkers (militairen en burgers, uit Nederland en NAVO-landen) wordt de studie (vooralnog) bekostigd door de organisatie. Civiele studenten betalen collegegeld. De master start in principe met maximaal 45 studenten, van wie er vijftien van buiten Defensie afkomstig zijn.

Meer informatie

De website van de NLDA geeft meer informatie over de inhoud, opzet en toelatingseisen van deze master. De inschrijving voor de master van september 2014 loopt van 1 februari tot en met 30 april. Belangstellenden kunnen mailen naar master.mss@nlda.nl.

MILITAIRE SPECTATOR

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter Beoefening
van de Krijgswetenschap
www.kvbk.nl
info@kvbk.nl
www.facebook.com/kvbk nederland
twitter: @kvbk1

Secretaris en ledenadministratie

Majoor Daan Storm van Leeuwen
DM.StormVanLeeuwen@mindef.nl

Nederlandse Defensie Academie (NLDA),
Locatie Breda
Faculteit Militaire Wetenschappen,
Sectie MOW
Ledenadministratie KVBK
Postbus 90004, 3509 AA UTRECHT
ledenadministratie@kvbk.nl

De Militaire Spectator wordt ook verstuurd
op basis van rang/schaal. Adreswijzigingen
doorgeven bij de eigen personeelsdienst.

REDACTIE

luitenant-generaal ir. R.G. Tieskens
(hoofdredacteur)
kapitein ter zee P. van den Berg
luitenant-kolonel Marns drs. G.F. Booij EMSD
kolonel drs. A.J.H. Bouwmeester
drs. P. Donker
kolonel MJD dr. P.A.L. Ducheine
dr. J. Duel
cdre KLu b.d. F. Groen
drs. P.H. Kamphuis
luitenant-kolonel kmr drs. ing. D.J. Muijskens
kolonel KLu D.J. Traas MSc
kapitein ter zee mr. N.A. Woudstra
kolonel ir. F.J.A. van Zitteren

BUREAU REDACTIE

mw. drs. A. Kool
dr. F.J.C.M. van Nijnatten
NIMH
Postbus 90701
2509 LS Den Haag
T 070 - 316 51 20 of
070 - 316 51 95
E redactiemilitairespectator@mindef.nl

De Militaire Spectator is aangesloten bij
de European Military Press Association

LIDMAATSCHAP

binnenland € 25,00
studenten € 17,50
buitenland € 30,00

OPMAAK EN DRUK

Drukkerij Ten Brink
ISSN 0026-3869

Nadruk verboden

Coverfoto: Bert Koenders (tweede van links),
de Speciale VN-Gezant voor Mali,
bezoekt de Nederlandse blauwhelmen
in Gao, januari 2014
Foto VN, M. Dormino

104 Mali: broedplaats voor extremisme, terrorisme en criminaliteit?

S. Sahla

Nederland neemt deel aan de VN-missie MINUSMA, de *Multidimensional Integrated Stabilisation Mission in Mali*, en om het huidige conflict te begrijpen is het van belang de geschiedenis en de relevante ontwikkelingen in het land te kennen.

118 De Defensie Bewakings- en Beveiligingsorganisatie

J.R. Schoeman

De oprichting van één centrale Defensie Bewakings- en Beveiligingsorganisatie (DBBO) heeft tot schaalvergroting en meer efficiëntie geleid, waarbij binnen heel Defensie dezelfde, uniforme manier van werken is ingevoerd.

131 Vorming binnen de Koninklijke Landmacht

O.P. van Wiggeren

Het Raamwerk Vorming dat de landmacht hanteert is gebouwd op de visie *Vechten voor Vrede en Vrijheid* van de commandant Landstrijdkrachten en onderstreept de primaire taak van het krijgsmachtdeel: het kunnen uitvoeren van gevechtsoperaties.

En verder:

Editoriaal	102
Meningen van anderen	142
Andere ogen	147
Tegenwicht	148
Boeken	151

De grenzen van veiligheid

Veiligheid bieden is een van de klassieke en ‘harde’ taken van de staat. Het geweldsmonopolie en het verbod op eigenrichting moeten voorkomen dat individuen hun rechten zelf veiligstellen. Het geweldsmonopolie is binnen de staat belegd bij twee uitvoerende diensten: de politie en de krijgsmacht. Een onafhankelijke rechterlijke macht draagt zorg voor het beslechten van geschillen. In theorie (en praktijk) beschikt de staat zodoende over een unieke positie om veiligheid veilig te stellen: zowel voor individuele burgers als voor het collectief, inclusief de staat zelf.

Met die unieke en machtige positie komen ook de grenzen van veiligheid in beeld. In de klassieke theorie van de *trias politica* moet machtscheiding voorkomen dat macht corrupteert. En de democratische rechtsstaat eist dat de staat in zijn gedrag, ook als hij veiligheid biedt, gehouden is aan de ideeën en principes van die democratische rechtsstaat. Beide concepten bieden een waarborg dat veiligheid niet willekeurig, noch ten koste van alles, ongebreideld wordt gerealiseerd. Anders gezegd: waar de staat (en zijn onderdelen) in het realiseren van veiligheid de neiging zou(den) kunnen hebben veiligheid boven alles te stellen, en zich dus primair door effectiviteit laat leiden, begrenzen de *trias politica* en de democratische rechtsstaat die neiging. Zo wordt de uitvoerende macht, waaronder de zwaarmacht, gecontroleerd en hebben individuen grondrechten waaraan niet of slechts via de wetgevende macht mag worden getornd.

Als onderdeel van de zwaarmacht ervaart de krijgsmacht dagelijks dat deze concepten van invloed zijn op haar primaire taken: het borgen van territoriale veiligheid, het bevorderen van de internationale rechtsorde en het beschermen van (andere) vitale belangen van het koninkrijk. Zo zijn alle defensietaken geautoriseerd én begrensd door de wetgevende macht of het internationale recht. Als instrument van de rechtsstaat is deze begrenzing van deze defensietaken een gegeven. Andere grenzen zijn dat echter niet altijd, wat niet wegneemt dat ze invloed (kunnen) hebben. Bijvoorbeeld, hoeveel en welke middelen heeft de staat over voor die klassieke en harde overheidstaak? Plat gezegd: geen geld, geen ‘Zwitserse’! En dus minder (of geen) ‘harde’ veiligheid.

Ook andere ‘grenzen’ zijn relevant. Zo geldt ‘veiligheid’ tegenwoordig als een sociaal grondrecht.¹ De burger kan en mag bepaalde veiligheids garanties van de overheid verwachten. Daarmee ontstaat de paradox dat de burger enerzijds een zekere ondergrens voor veiligheid claimt, maar hieraan tegelijkertijd een (conflicterende?) financiële bovengrens verbindt. Deze paradox suggereert overigens dat burgers deze keuzes onderkennen en via verkiezingen als zodanig ook adresseren. Het is maar de vraag of alle Nederlandse stemgerechtigden dit daadwerkelijk begrijpen.

De paradox speelt ook een rol bij de lopende discussie over het beschermen van particuliere logistieke transporten tegen de dreiging van piraterij. Particuliere bedrijven en eigenaren claimen bescherming voor bemanning en eigendommen. Hoewel buitengaats, dus extern gepositioneerd, heeft dit ook interne gevolgen. De Adviesraad Internationale Vraagstukken² en de Commissie ‘de Wijckerslooth’³ bogen

1 Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 2002, *De toekomst van de nationale rechtsstaat*, 47 e.v.

2 AIV, 2010, *Piraterijbestrijding op zee – Een herijking van publieke en private verantwoordelijkheden*.

3 Adviescommissie gewapende particuliere beveiliging tegen piraterij, 2011, *Geweldsmonopolie en piraterij*.

zich vervolgens over het vraagstuk hoe dit te realiseren. De uitkomst – het toelaten van particuliere beveiligers – heeft direct effect op het geweldsmonopolie van de staat én op de rol van de krijgsmacht daarbinnen. Kennelijk kan een deel van het geweldsmonopolie aan anderen worden gelaten.

Daaruit zou kunnen worden afgeleid dat niet alle veiligheid door de staat zelf hoeft te worden geboden: voor armlastige overheden een geschenk uit de hemel. Maar de conclusie roept ook de principiële vraag op hoeveel veiligheid überhaupt te bieden is. En vooral ook: door wie? Kennelijk wordt (al lang) niet meer alle veiligheid door de staat geboden. Een vorm van basisveiligheid verzorgen particulieren (burgers en bedrijven) zelf, denk maar aan brandblussers, zwemvesten en sloten. Pas daarna komt de staat in beeld. Bijvoorbeeld via brandweer, kustwacht en politie.

De vraag is natuurlijk ook of veiligheid sowieso wel altijd te realiseren is. Niet alleen is honderd procent veiligheid een illusie, maar het is ook de vraag hoeveel dit kost. Niet alleen financieel, maar ook anderszins. Absolute veiligheid leidt waarschijnlijk tot een ‘politiestaat’ waarin grondrechten en vrijheden gevaar lopen. Deze tweede paradox is zichtbaar bij digitale veiligheid (*cyber security*). Enerzijds moet veiligheid verbeterd worden, bijvoorbeeld door bevoegdheden voor opsporings- en inlichtingendiensten aan te passen aan de mogelijkheden en bedreiging in het digitale domein. Anderzijds heeft dit onherroepelijk gevolgen voor de privacy en andere vrijheden.

Gelukkig kennen de trias politica en de democratische rechtsstaat een mechanisme dat deze conflicterende belangen weegt. In het uiterste geval zal de rechter oordelen hoe ver

uitvoerende overheidsdiensten mogen gaan om veiligheid te borgen en ten koste waarvan. Primair is echter de wetgevende macht aan zet: zij bepaalt vooraf waar de grenzen van veiligheid liggen.

In de trias is de wetgever dus de eerste waarborg die de staat veiligheid verzekert én begrenst. Daarmee bevindt de volksvertegenwoordiging zich in de frontlinie van het voortdurende maatschappelijke debat over (de grenzen van) veiligheid. Met de regering vormt het parlement immers de wetgevende macht. Die delicate positie schept verplichtingen.

Ten eerste de verplichting dát de volksvertegenwoordiging als medewetgever keuzes maakt over veiligheid, inclusief de begrenzing daarvan. En ten tweede dat Kamerleden bij die keuze betrokken zijn, die keuzes doorzien én aanvaarden. En ten slotte dat het parlement de verantwoordelijkheid voor en consequenties van die keuzes draagt, ook als het de uitvoerende (zwaard)macht controleert.

Deze delicate positie is niet eenvoudig en verdient respect. Het zijn immers Kamerleden die de grenzen van veiligheid zullen moeten trekken. En die mede aanspreekbaar zijn op de manier waarop dat vervolgens gebeurt. Op dit punt wordt van Kamerleden hetzelfde verwacht als het credo waarmee jonge officieren in de voorbereiding op hun rol binnen de zwaarmacht worden geconfronteerd: ‘Ik begrijp wat van mij verwacht wordt, ik aanvaard de opdracht en ben bereid daarover verantwoording af te leggen.’⁴

4 Prof. G.B.M.L. Koene, *Collegedictaat Psychologie in het teken van mars, een overzicht van de ontwikkeling van de psychologie voor cadetten van de Koninklijke Militaire Academie*, KMA, 1982.

Mali: broedplaats voor extremisme, terrorisme en criminaliteit?

In 2013 besloot Nederland aan de VN-missie MINUSMA, de *Multidimensional Integrated Stabilisation Mission in Mali*, deel te nemen. Om het huidige conflict in Mali te begrijpen, is het van belang de geschiedenis en de relevante ontwikkelingen in het land te kennen. Mali is het toneel geweest van meerdere opstanden en coups, terwijl het land en de regio een langzaam islamiseringsproces hebben ondergaan. Onder president Amadou Toumani Touré werd de *Groupe Salafiste pour Prédication et le Combat*, de voorloper van al-Qaida in de Islamitische Maghreb, gedoogd. Na een staatsgreep in 2012 kwam er een interimoverheid in Mali. Toen radicale groeperingen het zuiden naderden door Konna in te nemen, voerde Frankrijk *Opération Serval* uit en de extremisten werden naar Noordoost-Mali verdreven. In 2013 kwam Ibrahim Boubacar Keïta als president aan de macht. Hij ziet de Franse inmenging en MINUSMA als een poging van de 'internationale gemeenschap' om de Toearegrebellen te beschermen.

S. Sahla*

In 2013 besloot Nederland om aan de VN-missie MINUSMA, de *Multidimensional Integrated Stabilisation Mission in Mali*, deel te nemen. Het kabinet wil onder meer voorkomen dat problemen uit onstabiele regio's in Afrika naar Europa overslaan.¹ Eén van de groeperingen waar de MINUSMA-militairen mee te maken krijgen, is de zogeheten Toearegbeweging, die sinds lange tijd onafhankelijkheid nastreeft. Wanneer de Toeareg de kans hadden, kwamen ze in opstand. Ze werden vervolgens teruggedreven en het conflict eindigde meestal met vredesonderhandelingen in één van de buurlanden. Maar de opstand van 2011 was van een ander kaliber. Velerlei factoren hebben tot de destabilisatie van Mali geleid. Dat is opmerke-

lijk, omdat Mali in West-Afrika vóór de opstand als voorbeeld van een democratie gold. Toch kregen de Toeareg, verenigd onder de naam *Mouvement National pour la Libération de l'Azawad* (MNLA), dat jaar de kans om Noord-Mali voor een korte periode tot de onafhankelijke staat Azawad uit te roepen. Dat deden ze door een alliantie aan te gaan met de terreurbewegingen al-Qaida in de Islamitische Maghreb (AQIM), de MUJAO en Ansar Din.

Om het huidige conflict in Mali te begrijpen, is het van belang de geschiedenis en de relevante ontwikkelingen te kennen. De verschillende opstanden en coups, alsmede het langzame islamiseringsproces van Mali en de regio, zijn cruciale factoren in die analyse. De bemoeienissen van landen uit het Midden-Oosten, Pakistan en naburige staten uit de regio zijn niet onbelangrijk. Met de komst van AQIM, die *home grown*-terroristen heeft gekweekt, en

* Soumaya Sahla heeft islamitische theologie gestudeerd aan de Islamitische Universiteit van Europa (IUE) en als geestelijk verzorger in de islamitische gemeenschap gewerkt. Zij is onderzoeksassistente van professor dr. Benjamin Soares aan het *African Study Centre* (ASC) in Leiden en studeert daarnaast politicologie aan de Universiteit Leiden.

¹ www.tweedekamer.nl/kamerstukken/dossiers/nederlandse_bijdrage_MINUSMA_mali.jsp.

met de oprichting van de islamitische terreur-beweging Ansar Din, werd de noodklok in sommige westerse hoofdsteden geluid. De Franse *Opération Serval* en de VN-missie worden door de in september 2013 geïnaugureerde president Ibrahim Boubacar Keïta gezien als een poging van de 'internationale gemeenschap' om de Toegregrebellen te beschermen. De president had het gevoel dat de buitenlandse troepen het Malinese leger tegenhielden om de regio Kidal weer onder het centrale

gezag te brengen. Dit leidde tot spanningen tussen het Malinese leger en de Franse troepen en hun VN-bondgenoten.²

Ik zal in dit artikel een analyse presenteren vanuit historisch perspectief, waarbij ik de factoren die tot de instabiliteit van Mali hebben geleid tegen het licht houd. Tevens zullen de dominerende militieën en de afsplitsingen aan

2 O. Sidibe, 'The Malian Crisis', in: *New Left Review* 84 (2013) 67.

bod komen. Ik zal duidelijk maken dat Iyad Ag Ghali met zijn beweging Ansar Din een sleutelrol heeft gespeeld in de opkomst van de Toearegrebellen in Noord-Mali.

De oorsprong van de Toeareg

Vóór de kolonisatie van Afrika waren de topografische details anders van aard. Air en Ahaggar, het gebied dat nu ongeveer Mali, Niger en Algerije omvat, werd vooral bewoond door de Toeareg. In zijn uitgebreide nauwkeurige verslagen over het gebied schetste Lord Rennel of Rodd in de jaren twintig van de vorige eeuw het beeld van de Toeareg.³ Hij zag ze niet als stam, maar als een Libisch volk, dat lang voor de komst van de Arabieren in Noord-Afrika aanwezig was. Het zijn van oorsprong pastorale nomaden⁴ die door de Arabieren Toeareg werden genoemd, een woord dat afkomstig is van 'Taraka', wat in het Arabisch 'verlaters' betekent en de meervoudsvorm 'Tarki', 'Tarqi' of 'Tarqui' kent. Het begrip 'verlaters' verwijst naar hun rondtrekkende bestaanswijze. De naam Toeareg is voor Arabieren een beledigende aanduiding. De Toeareg zijn geen homogene groep, maar in verschillende groepen onder te verdelen. Hun namen verwijzen naar hun geografische en historische oorsprong. Iedere groep kent een hiërarchisch onderscheid tussen adel, krijgsheeren en bedienden. Zij zijn in klassen verdeeld

en men wordt ook in zijn klasse geboren. Alle groepen Toeareg spreken Temasjek, alleen varieert het dialect van groep tot groep. De Toeareg kenden van 1406 tot 1919 een sultanaat dat bekend staat als het Sultanaat van Agadez.⁵

Na de Franse kolonisatie van Noordwest-Afrika hebben de Toeareg in 1917 een revolutie proberen te ontketenen. Na de mislukking daarvan trokken velen naar Niger en omstreken. Bij de Fransen stonden de Toeareg bekend als 'de ridders van de woestijn'.⁶

1960: onafhankelijkheid en de Republiek van Mali

Na de onafhankelijkheid in 1960 werd Modiba Keita president. Als socialist nam hij afstand van Frankrijk en zocht hij toenadering tot de Sovjet-Unie, China en het Europese Oostblok. Zijn hoogtijdagen kende hij als bemiddelaar tussen Algerije en Marokko tijdens een grensconflict.⁷ De Toeareg wilden na de onafhankelijkheid geen deel uitmaken van de 'zwarte' sub-Sahara. De beweging vond dat zij door de overheid werd gemarginaliseerd en begon zich te concentreren in het noorden. Hulpgoederen uit het zuiden bereikten hen niet. Toen er droogte aanbrak kwamen zij in opstand met Zeid Ag Attaher als aanvoerder. Deze opstand staat bekend als de *Alfellaga*-opstand (1962-1964). De Toeareg eisten hulp van het zuiden aan het noorden, het inrichten van de maatschappij naar islamitisch model en het installeren van een minister voor religieuze zaken.⁸ De president wist de opstand te onderdrukken met hulp van Algerije, dat nog dankbaar was voor de eerder geboden steun in de strijd voor onafhankelijkheid. De huidige president van Algerije, Bouteflika, was gestationeerd in Gao toen hij het zuidoostelijk front tijdens de dekolonisatiestrijd leidde. De Toeareg weken uit naar Mauretanië, Niger, Libië en Algerije.⁹ Rebellenleider Zeid Ag Attaher werd later in Algerije opgepakt en aan Mali uitgeleverd. De Franse antropoloog André Bourgeot argumenteert in een recente studie dat de opstand in de jaren zestig werd versterkt doordat de Malinese overheid de Kidal-regio van de economische, sociale en politieke

3 Lord Rennel of Rodd was een inlichtingenofficier die in verschillende landen werkte. Hij deed tussen 1922 en 1930 uitgebreid onderzoek naar de Toeareg in Afrika. Daar had hij contact met verschillende soorten Toeareg waarvan hij de geschiedenis en antropologie beschreef in zijn boek *People of the Veil*. Ook werkte hij als personeels-officier van de geallieerde militaire regering in Sicilië.

4 Pastorale nomaden zijn rondtrekkende veehouders die afhankelijk zijn van hun koeien, geiten, schapen en soms ook het bloed van de dieren. Wanneer door de droogte vele dieren sterven, valt hun belangrijke inkomstenbron weg. Zie: www.mo.be (geraadpleegd: 13-1-2014).

5 R. of Rodd, *People of the Veil* (Oosterhout, Anthropological Publications, 1970) 463.

6 Idem, 10.

7 Sidibe, 'The Malian Crisis', 68.

8 G. Klute, 'Post-Gaddafi Repercussions in Northern Mali', in: *Strategic Review for Southern Africa* 35 (2013) (2) 57.

9 A. Thurston en A. Lebovich, *A Handbook on Mali's 2012-2013 Crisis* (Evanston, The Roberta Buffet Center for International and Comparative Studies Northwestern University, september 2013) blz. 21 en Sidibe, 'The Malian Crisis', 77. Toeareg weken uit naar buurlanden die een grote islamitische populatie hebben, zoals Mauretanië, Niger, Algerije, Libië en Burkina Faso. Zie: www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook.

ontwikkelingen had geïsoleerd. Toereg uit Kidal vluchtten daarbij naar naburige landen. Dit alles versterkte de ontwikkeling waarbij Toereg zich niet langer verbonden voelden met Mali als eenheidsstaat.¹⁰

De demografie van Mali

Waar staat Mali nu? Wat is de toestand van het land waar de Nederlandse MINUSMA-militairen mee te maken krijgen? Mali telt op dit moment ongeveer 16 miljoen inwoners en het land kent verschillende etnische groepen waaronder wie de Mande (waartoe de Bambara, Malinke en Soninke behoren), die 50 procent van de bevolking uitmaken. Peul (ook wel bekend als Fulani) vormen 17 procent van de bevolking, Voltaic 12 procent, Songhai 6 procent, Toereg en de Moren (Arabieren) samen 10 procent. De rest, 5 procent, bestaat uit overige etnische groepen.¹¹ Wat religie betreft is 95 procent van de Malinezen islamitisch, 2,4 procent christelijk, 2 procent animistisch en de rest is niet gespecificeerd.¹²

De meeste economische en agrarische bronnen bevinden zich in het zuiden. In het noorden is de grond weinig vruchtbaar, het regent er sporadisch en onregelmatig, de toegang tot water is beperkt en er treedt vaak droogte op. Noordelijke pastorale nomadische gemeenschappen werden door zowel de socialistische overheid van 1960-1968 als door het militaire bewind van 1968-1991 gemarginaliseerd.¹³ In 1968 werd Modiba Keita met een militaire coup afgezet. Mousa Traoré nam zijn plaats in en regeerde vervolgens 23 jaar. Het socialisme van Keita maakte plaats voor het economisch liberalisme. Traoré kreeg Mali met zijn partij *Union Démocratique du Peuple* (UDPM) volledig in zijn greep. In 1973 werd Mali door droogte geteisterd en de economie liep ernstige schade op. Het Internationaal Monetair Fonds greep in en Mali werd gebonden aan een structureel bezuinigingsprogramma, dat de president onpopulair maakte.

De droogte trof regelmatig het noorden en dat leidde in 1990 tot een opstand van de Toereg. De Ifoghas¹⁴ Iyad Ag Ghali, een trotse krijgsheer, richtte dat jaar de rebellenbeweging

FOTO VAN J. KRISTAL

De Malinese president Amadou Toumani Touré gedoopte de Groupe Salafiste pour Prédication et le Combat, de voorloper van al-Qaida in de Islamitische Maghreb (AQIM)

MFUA (*Mouvements et Fronts Unifiés de l'Azawad*) op. Ghali bracht de nodige militaire expertise mee: voorheen was hij lid van het islamitische legioen van kolonel Moammar Gaddafi in Libië en met gevechtservaring keerde hij terug naar Mali. Ghali wist ontevreden Toereg te mobiliseren en strategische doelen aan te vallen. Hij stond in hoog aanzien bij zijn gemeenschap. Uiteindelijk ging de MFUA met de overheid in Tamanrasset aan de onderhandelingstafel zitten. Daaruit kwam het Tamanrasset Akkoord voort, waarin regionale autonomie op economisch, sociaal en cultureel gebied werd toegekend, een regionale politiemacht werd opgericht en tot slot de mogelijkheid ontstond om direct zaken te doen met buitenlandse investeerders, donoren of ontwikkelingsorganisaties.¹⁵ Voor even leek het vrede, maar binnen de Toereg was niet iedereen tevreden met de uitkomst. Dit leidde tot een interne Toereg-

10 Klute, 'Post-Gaddafi Repercussions in Northern Mali', 59.

11 Zie: www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ml.html (geraadpleegd op 13-1-2014).

12 Idem.

13 M. van Vliet, 'The Challenge of Retaking Northern Mali', in: *CTC Sentinel* 5 (2012) (11-12) 2.

14 Ifoghas is een dominante 'aristocratische' Toeregstam, die in staat was om het verre noordoosten van Mali sinds het begin van de twintigste eeuw effectief te regeren.

15 Klute, 'Post-Gaddafi Repercussions in Northern Mali', 59.

oorlog. Van het implementeren van het akkoord kwam weinig terecht. In 1992 kwam de bevolking met de roep om een meerpartijstelsel in opstand. President Traoré werd door het leger afgezet en door Amadou Toumani Touré gearresteerd.¹⁶ Na de transitie en multi-partijverkiezingen werd Alpha Oumar Konaré van het ADEMA (*Alliance pour la Démocratie au Mali*) tot president verkozen. In 1997 werd hij herkozen. Kort na zijn eerste verkiezing kwam het *National Pact* tot stand, waardoor de Toearegrebellen meer erkenning kregen. Zij konden toetreden tot de krijgsmacht en kregen een ministerspost. Het Pact ging vergezeld van een ceremoniële verbranding van de wapens in Timboektoe, wat nu bekend staat als de *Flame of Peace*.¹⁷ In 2002 werd Amadou Toumani Touré gekozen tot president en hij werd herkozen in 2007.¹⁸

De president gedooft de voorlopers van al-Qaida

In 1991 blokkeerde de Algerijnse regering een verkiezingsoverwinning van de radicale islamitische partij FIS (*Front Islamique du Salut*) door een verbod op de partij. Dit leidde tot een burgeroorlog. De GIA (*Groupe Islamique Armée*) kwam tot stand en voerde een gewapend verzet.

Door hun bloedige praktijken, mede veroorzaakt door de infiltraties van de Algerijnse inlichtingendienst DRS,¹⁹ scheidde een groep leden zich af en richtte de GSPC (*Groupe Salafiste pour Prédication et le Combat*) op. Zij werden door het Algerijnse leger verdreven en kwamen in Noord-Mali terecht. De Malinese president Amadou Toumani Touré gedoogde hen en onderhield regelmatig contact.²⁰ De GSPC hield zich vooral bezig met drugsmokkel, gijzelpraktijken en het trainen van jihadisten in terroristenkampen, zowel in Noord-Mali als Zuid-Algerije.²¹ De drugsmokkel leverde veel geld op, waarvan een bepaald percentage aan de president werd afgestaan. De buurlanden die daar last van hadden drongen er bij de Malinese overheid op aan de drugsmokkel tegen te gaan. Er kwamen twee militaire posten op strategische plaatsen, Aguelhok en Tessalit (het militaire Amachah-kamp), die aan Algerije grenzen.

In 2003 ontvoerde de GSPC 32 Duitse toeristen in Zuid-Algerije en bracht hen over naar Noord-Mali. Rebellenleider Iyad Ag Ghali van de Toeareg (de rebellenaanvoerder uit 1990) bemiddelde tussen de Malinese overheid en de GSPC om de gijzelaars in ruil voor geld vrij te krijgen. Deze strateeg en manipulator pur sang steeg bij de Malinese overheid in aanzien en wist president Amadou Toumani Touré zover te krijgen hem als consul naar Saoedi-Arabië te zenden.²² Met in zijn achterhoofd nog altijd de onafhankelijkheid van Noord-Mali, was zijn plaatsing in Saoedi-Arabië een uitgelezen kans om een groot netwerk op te bouwen en geldschietters te werven voor zijn strijd. Omdat hij echter met extremisten samenwerkte, zette de Saoedische overheid Iyad Ag Ghali het land uit.²³

Om zijn praktijken in Saoedi Arabië voort te zetten, adviseerde Iyad Ag Ghali Ibrahim Ag Bahanga²⁴ hetzelfde te doen. Zo werkte Ag Bahanga ook een korte periode in Saoedi-Arabië, om vervolgens terug te keren naar Mali en in 2006, samen met Ag Ghali, de wapens tegen de overheid op te pakken. De ex-rebellen uit eerdere opstanden die in het Malinese leger waren geïntegreerd, gingen er met hun dienstwapen vandoor en sloten zich aan bij de

16 Sidibe, 'The Malian Crisis', 72 en 74.

17 O.M. Gaasholt, 'Northern Mali 2012: The Short-Lived Triumph of Irredentism', in: *Strategic Review for Southern Africa* 35 (2013) (2) 75.

18 Sidibe, 'The Malian Crisis', 74.

19 'Ex-agent: Geheime dienst Algerije pleegde aanslagen Parijs', *Trouw*, 10 november 1997.

20 B.M. Garcia, *Tuareg Rebellion and Al Qaeda Role* (Madrid, Instituta Española de Estudios Estratégicos, Opinion Document 37/2012, april 2012) Zie: www.ieee.es; en Klute, 'Post-Gaddafi Repercussions in Northern Mali', 62.

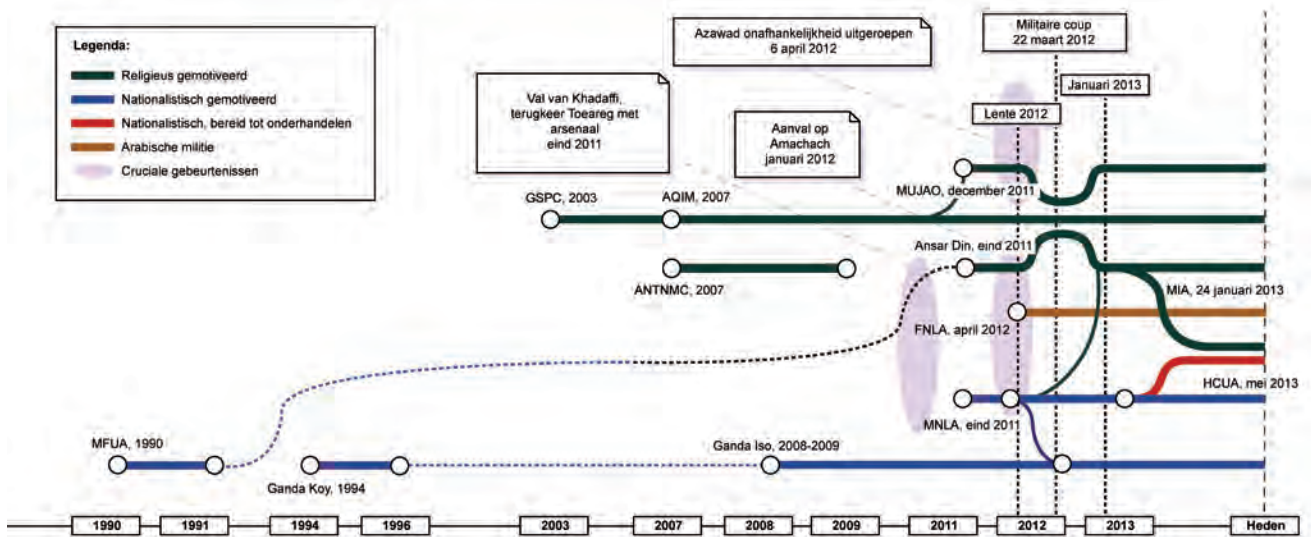
21 C. Vium, 'The Phantom Menace: Fear, Rumours and The Elusive Presence of Aqim in 21- Eastern Mauritania' in: *Strategic Review for Southern Africa* 35 (2013) (2) 95-97. Zie ook John R. Schindler, hoogleraar *national security affairs* aan het *US Naval War College* en voorzitter van de *Combating Terrorism Working Group* van het *Partnership for Peace*. Hij is een voormalig counterintelligence officer van de *National Security Agency*. Zie: <http://nationalinterest.org/commentary/algerias-hidden-hand-7994?page=1>.

22 A. Morgan, 'Music, Culture and Conflict in Mali', in: *A Report for Freemuse* (2013) 10. Zie: http://freemuse.org/graphics/Publications/PDF/Music-Culture-Conflict_MALL.pdf.

23 Idem.

24 Ag Bahanga is een Tarki die in 1980 in Libië militaire trainingen kreeg. Tijdens de opstanden van 2006 was hij één van de commandanten van de rebellen. Hij wees het Tamanrasset Akkoord van 2006 af en in 2007 richtte hij de *Alliance Touareg Nord Mali Pour le Changement* (ANTNMC) op. Hij bleef tot 2009 doorstrijden. Hij vertrok wederom naar Libië en bij zijn terugkeer in 2011 kwam hij tijdens een auto-ongeluk om het leven. Zie: *A Handbook on Mali's 2012-2013 Crisis*, 39.

Overzicht groeperingen in Mali

Groeperingen in Mali en belangrijke gebeurtenissen

Soumaya Sahla, januari 2014

opstand tegen de Malinese overheid. Het wapenarsenaal in Kidal werd geplunderd en vele Toereag weken uit naar de buurlanden. Na een korte periode ging Ag Ghali wederom aan tafel met de overheid en het National Pact werd weer van kracht. Ag Bahanga was het daar niet mee eens en zette de strijd voort. Het Malinese leger wist die de kop in te drukken tot het moment dat de rebellen naar Libië uitweken. Daar werden zij weer door Gaddafi opgevangen en in het Libische leger geïntegreerd. In 2005 vestigde de VS een observatiepost in Timboektoe.²⁵ In 2007 veranderde de Groupe Salafiste pour Prédication et le Combat haar naam in AQIM (al-Qaida in de Islamitische Maghreb).²⁶

Van whisky en vrouwen tot vrome moslimleider: Iyad Ag Ghali

De Toereaggemeenschap bestaat uit clans en confederaties van clans. De Kel Adagh-confederatie van Mali's Adrar des Ifoghas in het Noorden van Mali, grenzend aan Algerije, kent een gemeenschap van adel en krijgsheren, waar Iyad Ag Ghali van afstamt. Hij is een Ifoghas Tarki van de Irayaken-clan. Zijn vader, een held

in de ogen van zijn clan, sneuvelde tijdens de rebellie van 1963-1964. Iyad kreeg in de jaren tachtig in Libië militaire training en vocht in 1982 aan de zijde van de *Palestinian Liberation Organisation* (PLO) tegen de invasie van Israël in Libanon. Hij stond bekend om zijn liefde voor vrouwen en whisky, toen hij in 1990 zijn eerste aanval op de Malinese staat lanceerde. Dat deed hij nadat hij de *Mouvement Populaire de l'Azawad* (MPLA) had opgericht. In 1992 sloot hij een vredesakkoord met de Malinese overheid.²⁷ In de jaren negentig, toen Tablighi Jamaat (islamitische missiebeweging) Mali bezocht om

25 AQK, Abdul Qadir Khan, de Pakistaanse spion die in Nederland zijn nucleaire kennis opdeed aan de TU Delft en het brein van de 'islamitische bom', opende in Timboektoe een hotel dat hij naar zijn vrouw, Hendrina Khan, vernoemde. Volgens *The Times of India* liep er in 2004 een onderzoek naar hem door Pakistaanse veiligheidsofficieren, om de verdenkingen van het *International Atomic Energy Agency* (IAEA) te verifiëren. Het IAEA stelde dat Khan op de zwarte markt van nucleaire technologie met zwarthandelaren samenwerkte. Zijn hotel zou functioneren als dekmantel voor dubieuze transacties. Volgens een Franse inlichtingenrapportage was Khan getuige van de illegale export naar Libië van 1.200 ton *yellow cake* (gele uraniumoxide waaruit gas wordt gewonnen dat in centrifuges kan worden verrijkt). Zie: <http://timesofindia.indiatimes.com/world/pakistan/Khan-built-hotel-in-Timbuktu/articleshow/468409.cms?prtpage=1> en www.americanthinker.com/printpage?url=http://www.americanthinker.com/archived_blog/..blog/2005/12/niger_uranium_deals.html.

26 Gaasholt, 'Northern Mali 2012', 79.

27 Thurston en Lebovich, 'A Handbook on Mali's 2012-2013 Crisis', 11.

de islamitische boodschap te verkondigen, raakte Iyad daarvan onder de indruk. Tussen 1998-2001 verbleef hij als aanhanger van de Tablighi Jamaat een aantal maanden in Lahore voor religieuze doeleinden. Tevens ging hij op pelgrimage naar Mekka. In 2003 trad hij in Mali op als bemiddelaar tussen de rebellen en de overheid in het kader van de vrijlating van de eerder genoemde 32 gijzelaars. In 2006 lanceerde hij wederom een opstand, om aan het einde daarvan toch weer aan de onderhandelingstafel aan te schuiven.

Zoals eerder beschreven wist Iyad Ag Ghali hierna een post in Saoedi-Arabië te bemachtigen, maar na zijn gedwongen terugkomst trof hij zijn eigen beweging versplinterd aan. Door zijn lange verblijf in het buitenland was zijn machtspositie binnen de eigen gelederen tanende. Om zijn positie te verstevigen besloot hij een eigen beweging op te richten, de Ansar Din. Dat staat letterlijk voor 'de verdedigers van het geloof'. Iyad wist vele jonge Toeareg te rekruteren voor de strijd voor islamitische wet- en regelgeving.²⁸

Opstand, coup en chaos

Na de val van Gaddafi in Libië keerden de Toeareg die in het Libische leger hadden meegevochten terug naar Mali. Zij brachten zwaar geschut mee en in oktober 2011 richtten zij de MNLA op. Er werd uit de minderheden van Fulani, Arabieren en Songhai gerekruteerd om voor de onafhankelijkheid van Noord-Mali te strijden. Iyad Ag Ghali wilde met zijn nieuwe beweging Ansar Din de islamitische leefregels invoeren. Strategische posten in Tessalit en Aguelhok werden aangevallen en wapenarsenalen van het regeringsleger werden door de rebellen geplunderd. Noord-Mali stond in vuur en vlam.

Het Malinese leger vocht niet altijd even effectief. Een voorbeeld is de val van de strategische plaats Amachach. Amachach zou

beschermd moeten worden door de Malinese Tarki-kolonel Elhadj Ag Gamou, maar deze slaagde er niet in met zijn mannen het kamp te bereiken. Hij stond er overigens om bekend niet hard te lopen wanneer in Noord-Mali rebellen in opstand kwamen. In 2006 liep hij zelfs over naar de Toearegrebellen.²⁹ Terwijl in het noorden de gewapende opstand doorging, werd in het zuiden korte metten gemaakt met Amadou Toumani Touré, die nagelaten had versterkingen naar Amachah te zenden. De jonge legerofficier Amadou Haya Sanago wist in de nacht van 21 op 22 maart 2012 een staatsgreep te plegen. Hij leidde de nieuwe junta en gaf daarop leiding aan het *Comité National Pour le Redressement de la Démocratie et la Restauration de l'État* (CNRDRE).³⁰ De Toeareg hadden daar geen boodschap aan en riepen het Noorden uit tot de onafhankelijke staat Azawad. De milities in het noorden gingen allianties aan. Kidal, Gao en Timboektoe vielen in hun handen. Een afsplitsing van AQIM streed mee. De drie steden werden onder de terroristische organisaties verdeeld en de MNLA werd verdreven. Gao, de stad waar straks de Nederlandse militairen hun uitvalsbasis hebben, kwam in handen van de *Movement pour l'Unicité et la Jihād en Afriqué* (MUJAO, een afsplitsing van AQIM), Timboektoe kwam onder

FOTO ANP

28 Klute, 'Post-Gaddafi Repercussions in Northern Mali', 62; en Gaasholt, 'Northern Mali 2012', 81.

29 Idem en Thurston en Lebovich, 'A Handbook om Mali's 2012-2013 Crisis, 22-23; en A. Morgan, 'Music, Culture and Conflict in Mali', in: *A Report for Freemuse* (2013) 10.

30 B. Whitehouse, 'A Festival of Brigands' In Search of Democracy and Political Legitimacy in Mali', in: *Strategic Review for Southern Africa* 35 (2013) (2) 36.

de AQIM en Kidal bleef bezet door Ansar Din. Dat was immers het gebied waar de meerderheid van Ifoghas Toeareg zitten. Aangezien Iyad zichzelf als leider van de Toeareg beschouwde, lag dat in de lijn der verwachting.

Het duurde niet lang of ze kregen versterking uit Nigeriaanse hoek. Sommige analisten beweren dat de terreurbeweging Boko Haram³¹ in Gao is gesignaleerd. Dat wordt echter betwist door Boko Haram-expert Abdul Raufu Mustapha. Volgens hem zijn weliswaar Nigerianen gesignaleerd, maar staat niet vast dat zij Boko Haram-aanhangers waren. Hij stelt dat de MUJAO ook Nigerianen als aanhangers heeft en dat deze hoogstwaarschijnlijk in Gao werden gesignaleerd. Ook kunnen het aanhangers van Ansaru zijn geweest, een andere Nigeriaanse islamitische terreurbeweging. Naar zijn mening heeft de Boko Haram niets in Mali te zoeken.³² Mustapha's bewering staat echter op gespannen voet met bevindingen van de VN-Veilighedsraad, die schrijft dat Boko Haram-leden eerder trainingen hebben gehad in rebellenkampen van de Toeareg in Mali.³³ Dat zij zijn

Malinese toearegrebellen in de buurt van Kidal met wapens die zouden zijn gebruikt tijdens de opstand in Libië, oktober 2011

teruggekeerd om hun kameraden bij te staan, is niet uit te sluiten. De Fulani- en Songhai-burgers in Mali hadden niets op met de islamitische agenda van de rebellen. Zij voerden aanvallen tegen de MNLA uit en beschermden hun eigen mensen.³⁴

De islamisering van Mali

In Mali wordt de islam al een millennium lang beleden.³⁵ Tijdens de koloniale periode manifesteerden de reformistische islam en het Wahabisme³⁶ zich in het land. Het gedachtegoed werd door de pelgrims uit Saoedi-Arabië naar Afrika gebracht. Zij richtten een organisatie op die na de onafhankelijkheid werd verboden uit vrees voor instabiliteit.³⁷ De Wahabisten vormden geen meerderheid in Mali; dat waren de Soefi's, die de Tijania- en de Kadaria-stromingen volgen, wel.³⁸ Sinds 1969 is Mali lid van de *Conference of Islamic Organizations* (OIC). Na de Verenigde Naties is dit de grootste intergouvernementele organisatie in de wereld: 57 islamitische staten zijn lid van de OIC.³⁹ Mali werd een tijd terug op internationaal niveau alom geprezen als voorbeeld van een land dat een zekere tolerantie kende en open stond voor secularisatie. Dat was niet van lange duur. In 2002, na 9/11, viel in officiële Amerikaanse publicaties te lezen dat Mali een broedplaats van islamitisch fundamentalisme

31 Boko Haram is een islamitische terroristische organisatie die strijdt voor de onafhankelijkheid van Noord-Nigeria en het volledig islamiseren daarvan. 'Er kan met zekerheid worden gezegd dat Boko Haram (in Hausa betekent het 'westers onderwijs is verboden') banden heeft met de Somalische Shabaab-terreurbeweging en trainingen heeft gevolgd in Somalië', aldus dr. Abdul Raufu Mustapha van de Universiteit van Oxford (telefonisch interview, 25-1-2014).

32 Idem.

33 Andrew Walker, *What is Boko Haram?* (Washington, D.C., United States Institute of Peace Special Report No. 308, juni 2012) 4.

34 Thurston en Lebovich 'A Handbook on Mali's 2012-2013 Crisis', 23, 24.

35 B. F. Soares 'Islam in Mali in the Neoliberal Era' in: Benjamin Soares en René Otayek (red.), *Islam and Muslim Politics in Africa* (New York, Palgrave Macmillan, 2007) 212.

36 Mohammed ibn Abdel Wahab (1709) is de grondlegger van het Wahabisme dat zijn wortels in Saoedi-Arabië heeft. Hij stond voor het terugkeren naar de fundamentele van de islam en deze in ruwe vorm te praktiseren, ongeacht in welke tijd men leeft. Hij is één van de geestelijke inspiratiebronnen van al-Qaïda.

37 N. Keïta, 'Mass media and Islamic religious figures in Mali: between negotiation and appropriation of public space', zie: http://afroasia.lit.nagoya-u.ac.jp/dryland/_userdata/aas_1is_keita.pdf.

38 Voor verdere details over deze stromingen, zie noot 35.

39 Zie: www.oic-oci.org/oicv2/states/.

Overzicht groeperingen in Mali en hun uitgangspunten

Jaartal opgericht	Naam groep/militie/religieus of seculier	Leider
1990	MFUA (Mouvements et Fronts Unifiés de l'Azawad)	Iyad Ag Ghali, Ifoghas Tarki, toen nog nationalistisch gemotiveerd
1994	Ganda Koy, Meesters van het Land	Opgericht door Songhai en Fulani om de niet-Toeareburgers in Noord-Mali te beschermen tegen de Malinese overheid. Zij vielen de Arabieren en de Toeareg aan tussen 1994-1996
2007	ANTNMC (Alliance Touareg Nord Mali pour le Changement)	Ibrahim Ag Bahanga. Hij was tegen het vredesakkoord in Tamanrasset, Algerije en rebelleerde van 2007-2009
2008-2009	Ganda Iso, Zonen van het land	Opvolger van Ganda Koy. Viel Toearegleiders aan gedurende 2008-2010. Tevens voerden zij anti-MNLA aanvallen uit tussen 2012-2013
2011, eind	MNLA (Mouvement National de Libération de l'Azawad). Heeft in 2012 even samengewerkt met terroristische organisaties	Opgericht na terugkomst van zwaarbewapende Toeareg uit Libië. Bestond eerst uit Toeareg, Fulani en Songhai, totdat de Songhai afsplitste en Ganga Koy oprichtte
2011, eind	Ansar Din, religieus gemotiveerd	Iyad Ag Ghali was als gelovige in Saoedi-Arabië, Pakistan en Libië met een groot netwerk en oorlogservaring. Zijn organisatie had als doel de sharia in heel Mali in te voeren
2003	GSPC (Groupe Salafiste Pour la Prédication et le Combat). Religieus gemotiveerd	In 1988 opgericht in Algerije. Werd door het Algerijnse leger verdreven en belandde in Mali. Zij veranderden hun naam in AQIM (al-Qaida in Islamitische Maghreb)
2007	AQIM, religieus gemotiveerd	Zie GSPC
2011, december	MUJAO, religieus gemotiveerd	Oprichter komt uit Mauretanië en is een Malinese burger
2012, april	FNLA (Front National de Libération de l'Azawad)	Arabische militie contra MNLA voor het beschermen van de Moren (Arabieren)
2013, 24 januari	MIA (Mouvement Islamique de l'Azawad), afsplitsing van Ansar Din	Geleid door Toearegaristocraat, Alghabass Ag Intalla. Nam afstand van AQIM en MUJAO en fuseerde met HCUA om vredesonderhandelingen met de overheid aan te gaan
2013, mei	HCUA: Haut Conseil pour l'Unité de l'Azawad (Hoge Raad voor de Vereniging van Azawad)	Geleid door een Tarki-aristocraat, Intallag Ag Attaher. Fuseerde op 29 mei met MIA voor vredesonderhandelingen met het zuiden

was geworden.⁴⁰ Mali kent sinds 2002⁴¹ een Hoge Islamitische Raad (HCI), die alle moslims moet vertegenwoordigen en een gesprekspartner moet zijn voor de regering voor alle zaken die voor moslims relevant zijn. Dit soort initiatieven beoogt de activiteiten van islamitische geestelijke leiders te reguleren en te monitoren. Mali-deskundige Benjamin Soares plaatst dit streven in de historische context van kolonisatie en post-kolonisatie: *'One of the truly striking continuities from the colonial period until the present age of neoliberalism is how Islam and Muslims are almost invariably assumed to be among the most significant potential problems for governance.'*⁴²

In 1963 vroegen de Toeareg als voorwaarde voor een vredesproces nog om een speciaal ministerie voor religieuze zaken. De Malinese overheid wees dat toen af. In 2012 stonden de zaken er heel wat anders voor en kwam het ministerie tot stand. Dat verontrustte veel analisten. Zij stelden dat het vestigen van een ministerie van religieuze zaken in Mali de politieke invloed van moslims op de seculiere staat sterk deed toenemen, en dat terwijl het land toch al de helft van zijn territorium aan islamitische extremisten kwijt was.⁴³ Er zijn meer tekenen van de oprukkende fundamentalistische islam. Zo worden er sinds een decennium Madrassas opgericht. De verspreiding van deze Madrassas heeft te maken met de educatieve en financiële banden met het Arabische Midden-Oosten, die sinds 1970 sterker zijn geworden. De afgestudeerden stromen door naar Saoedi-Arabië of Egypte om daar verder te studeren. Zij zijn dan in het Arabisch onderwezen. Bij terugkeer naar Mali komen zij in de knel op de arbeidsmarkt, waar Franse geletterdheid een noodzakelijke voorwaarde is.⁴⁴

Na de val van Kidal, Gao en Timboektoe gingen de extremisten over tot het opleggen van hun geloof aan de gemeenschap. Graftomben werden vernield en andere culturele bezienswaardigheden werden met de grond gelijk gemaakt. Muziek werd verboden en jongeren werd hun simkaartjes ontnomen om te voorkomen dat zij zich met andere zaken bezighielden dan islamitische. De radicalisering van

moslims werd nog eens versterkt door de plek die Mali in 2012 innam op de ranglijst van arme landen: op de *Human Development Index* stond het op plaats 182 van de 187 landen.⁴⁵ Het persbureau *Associated Press* (AP) wist in december 2013 de hand te leggen op documenten van al-Qaida die in een gebouw in Timboektoe waar AQIM verbleef werden gevonden.

Er zijn meer tekenen van de oprukkende fundamentalistische islam

Het viel AP op dat de terreurorganisatie financieel de zaken goed voor elkaar had.⁴⁶ Zo stond in het uitgavenboekje van de AQIM dat een nieuwe rekrut zes dollar kreeg, wat in Mali erg veel geld is.⁴⁷ Een voormalige Malinese kolonel, nu een aanhanger van de MUJAO, stelde dat er meerdere redenen waren om zich bij de jihad aan te sluiten, waarvan opportunisme er één was: 'Diep van binnen voelen de leden zich geen jihadisten. De enige interesse die het concept jihad bij hen opwekt is puur financieel'.⁴⁸ Dit verhaal wordt door Fatoumata bevestigd, een Malinese burger uit Timboektoe. Zij vertelde dat vele jongeren, vooral uit Gao, gedreven door armoede en werkloosheid, baantjes aannemen bij de AQIM als automonteur, infiltrant of om andere hand- en spandiensten te verlenen.⁴⁹ Daar staat een groep extremisten tegenover die

40 Soares, 'Islam in Mali in the Neoliberal Era', 213.

41 Zie: www.theafricareport.com/West-Africa/mali-religious-schisms-threaten-ideological-war.html.

42 Soares, 'Islam in Mali in The Neoliberal Era', 215.

43 *Radio Netherlands Worldwide* (2012) 'Muslims win influence in Mali', Zie RNW: <http://www.rnw.nl/africa/bulletin/muslims-win-influence-mali-politics>.

44 Soares, 'Islam in Mali in The Neoliberal Era', 216.

45 Zie: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/Country-Profiles/MLI.pdf>.

46 Zie: www.slate.com/blogs/the_slatest/2013/12/30/invoices_from_al_qaeda_in_timbuktu_shows_meticulous_record_keeping.html.

47 Zie: <https://www.documentcloud.org/documents/998496-the-multinational.html>.

48 'Mali. Faux jihadistes ou vrais trafiquants?', zie: www.telquel-online.com/Actualite/Monde/Mali-Faux-jihadistes-ou-vrais-trafiquants-%3F567.

49 Telefonisch interview met Fatoumata uit Timboektoe in Bamako, 17-1-2014.

FOTO US STATE DEPARTMENT

Tijdens haar bezoek aan Algerije in oktober 2012 probeerde de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken Hillary Clinton president Bouteflika (rechts) te overtuigen van het nut van deelname aan een militaire interventie

handelt uit ideologische gedrevenheid, diepe overtuiging en toewijding. Zij streven naar het vestigen van een islamitische staat.⁵⁰

Hadith of Mass Destruction

Prominente salafistische geleerden uit Saoedi-Arabië roepen moslims op om deel te nemen aan de strijd in Syrië. Zij onderbouwen hun

argumenten door te verwijzen naar de Hadith, overleveringen van de profeet Mohammed die, net als de Koran, een belangrijke bron is in de islam. In één van de Hadith staat dat de Dag des Oordeels pas zal aanbreken als zich een grote strijd zal voordoen in A'mak ofwel DaaQ (dit wordt geïnterpreteerd als Syrië). Verder vertelt de overlevering dat de 'Roem' ofwel de 'Banoe Asfar' (dat wordt geïnterpreteerd als de Amerikanen en de Europeanen) daar naartoe zullen trekken om te strijden. Uiteindelijk zullen de moslims tegen hen strijden, overwinnen en een islamitische staat vestigen. De in Saoedi-Arabië gevestigde prominente geleerden Mohammed Arifi, Nabil Al Awdi en Mohammed Hassan hebben tijdens lezingen naar deze overlevering verwezen. Zij vertalen de oude heilige geschriften naar de huidige situatie in Syrië. Daarmee brengen zij een boodschap over aan moslims over de hele wereld. Mohammed Arifi bezoekt regelmatig de moskee As-Soennah in Den Haag.⁵¹ Zijn uitspraken zijn opruiend en rekruterend, omdat hij en zijn collega's het psychologische

50 Gaasholt, 'Northern Mali 2012', 81.

51 Op de website van moskee As-Soennah is een lezing van Mohammed Arifi tijdens zijn aanwezigheid in Nederland gepost, zie www.al-yaqeen.com/zoek/ (geraadpleegd 1-2-2014). Zie ook deze lezing waarin Arifi oproept tot de jihad. Deze lezing is in het Engels vertaald, zie: www.youtube.com/watch?v=Jg-l7OM-Rd0 (geraadpleegd 1-2-2014). Zie ook: www.youtube.com/watch?v=cwqrPowypFE (geraadpleegd 1-2-2014). Arifi werd in 2013 volgens verschillende bronnen door de Saoedische inlichtingendienst ondervraagd over zijn activiteiten voor Syrië en het openlijk prijzen van de al-Qaida-leden. De Islamitische Raad in Saoedi-Arabië eiste zes jaar en een boete van 930.000 dollar. Of de straf ook is uitgevoerd, blijft een raadsel, want Arifi is tot op heden actief op *Twitter* en geeft regelmatig lezingen in Ryaad, de hoofdstad van Saoedi-Arabië. Zie: www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/12/twitter-sheikhs-saudi-arabia.html# (geraadpleegd 1-2-2014) en Arifi over Mali en Al Qaida: <http://english.alarabiya.net/articles/2013/02/08/265035.html> (geraadpleegd 1-2-2014); <https://twitter.com/MohamadAlarefe> (geraadpleegd 1-2-2014) en www.alarabiya.net/views/2013/02/15/266398.html (geraadpleegd 1-2-2014).

mechanisme van de zichzelf waarmakende voorspelling activeren. Inmiddels hebben honderden moslims gehoor gegeven aan deze overlevering en zich in de Syrische strijd geworpen.⁵² Dit fenomeen zien we ook terug in Mali. Nadat Gao in 2012 door de MUJAO werd ingenomen, merkte een MUJAO-jihadist op dat zij nimmer zullen stoppen met vechten na de overname van Noord-Mali, maar dat de jihad wereldwijd is. Volgens de SITE Intelligence Group zei de jihadist: *'Expect soon the conquest of the Malian capital, Bamako, then of Rome, as our Messenger, Allah's peace and prayer be upon him, promised us.'*⁵³ Bij deze jihadist is het psychologische mechanisme van de zichzelf waarmakende voorspelling geactiveerd. Deze jihadist doelt op de overlevering, de Hadith, waarin Mohammed gezegd heeft dat de Dag des Oordeels niet zal aanbreken totdat (onder meer) Rome veroverd is. Daarmee zegt deze jihadist dat zij na het veroveren van Mali door zullen marcheren naar Italië.⁵⁴ Hiermee kan gesteld worden dat de eerder beschreven Hadith een strekking van massavernietiging heeft.

De omstandigheden in Mali lieten de omliggende landen niet onberoerd. Zowel staatshoofden als de religieuze voorgangers hebben zich erover uitgelaten. Een prominente Mauretaanse geestelijk leider, sjeik Hassan Dedew Al Shanqitie,⁵⁵ die bekend staat om zijn islamitisch-fundamentalistisch gedachtegoed en zijn contacten met Hamas en de Moslim Broederschap, bemoeit zich ook met de politieke situatie in Mali. In zijn vrijdagspreek van 18 januari 2013 veroordeelde hij de bemoeienissen van Frankrijk met Mali en verbood alle moslims hulp aan de Fransen te bieden. Hij beschouwde de Franse interventie als een oorlog tegen de moslims en vond dat de Fransen de moslims dehumaniseren. Verder merkte hij op dat het wel eens voorkwam dat moslims een misstap maakten (hij refereerde naar terroristen in Mali), maar dat de praktijken van de Fransen relatief veel erger waren. Hij citeerde een aantal verzen waarin de moslims de overwinning wordt beloofd en de ongelovigen (lees de Fransen en hun bondgenoten) de terugtocht zullen inzetten. Voorts heeft Dedew een fatwa uitgesproken waarin hij

de islamitische landen ten strengste verbiedt deel te nemen aan de oorlog in Mali.⁵⁶

Een dergelijke fatwa kan de onmisbare steun van landen als Mauretanië, Algerije, Nigeria en Burkina Faso voor de strijd tegen terrorisme aantasten. Dat kon een parlementslid van Tamanrasset in Algerije weinig schelen.

Een jihadist van de MUJAO merkte op dat de jihad wereldwijd is en dat na de verovering van de Malinese hoofdstad Bamako Rome doelwit zou worden

Hij was tegen een interventie en riep Bouteflika op zijn poot stijf te houden tijdens een bezoek dat de toenmalige Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken Hillary Clinton in oktober 2012 aan het land bracht. Clinton probeerde Algerije over de streep te trekken deel te nemen aan een militaire interventie.⁵⁷ Volgens een contraterrorisme-expert wil Algerije geen militaire interventie omdat het land eigen mensen heeft geïnfilteerd binnen de AQIM. Deze mensen lopen gevaar wanneer er een oorlog uitbreekt.⁵⁸

-
- 52 Zie video voor een indruk van de geleerden die hun boodschap over Syrië verkondigen. Deze video is in het Arabisch, zonder ondertiteling: www.youtube.com/watch?v=wMwltJ_5ExY. Voor de overleveringen: 'Al Fitan wal Malahim min Silsilati Ashraati sa'a'a' van de salafistische sjeik Mohammed Salih Almunajid, Islammen.net en luitenant-generaal b.d. Rob Bertholee, hoofd van de AIVD, maakt zich grote zorgen: <http://nieuwsuur.nl/onderwerp/471454-aivd-waarschuwt-voor-jihadgangers.html>.
- 53 *The long War Journal*, zie: www.longwarjournal.org/archives/2012/12/us_adds_west_american-print.php.
- 54 David Cook heeft in zijn literatuur gewaarschuwd tegen zulke fenomenen. Zie David Cook, *Islamism and Jihadism: The Transformation of Classical Notion of Jihad into an Ideology of Terrorism* (Maison Neuve & Larose) blz. 182, 'Apocalyptic Global Jihad' en 'Al Fitan wal Malahim min Silsilati Ashraati sa'a'a' van de salafistische sjeik Mohammed Salih Almunajid, Islammen.net.
- 55 Zie: <http://dedewnet.com/index.php/news.html?start=32>.
- 56 Zie: <http://dedewnet.com/index.php/news/822-22012013.html> (geraadpleegd 11-12-2013).
- 57 K.B. Khalid, 'An Algerian Press review: Determining Algiers' Position on an Intervention in Mali' in: *CTC Sentinel* 5 (2012) (11-12) 5.
- 58 Gesprek met een *Counter Terrorism*-expert over Mali (januari 2014).

FOTO MINUSMA, M. DORMINO

Malinezen gaan naar de stembus voor de presidentsverkiezingen van 2013 in de École de la République in Bamako

Franse interventie, AFISMA en MINUSMA

Na de coup in 2012 stond de *Economic Community of West African States* (ECOWAS) er op dat er een interimoverheid kwam in Mali. Op het moment dat AQIM en Ansar Din het zuiden naderden door Konna in te nemen, niet ver van de belangrijkste steden Serebo en Mopti, werd de noodklok geluid. Frankrijk voerde Opération Serval uit en de extremisten werden naar Noordoost-

Mali verdreven. ECOWAS en de door haar georganiseerde *African-led International Support Mission to Mali* (AFISMA) boekten succes.⁵⁹ MNLA en Ansar Din kregen beide een eigen splinterbeweging, namelijk de HCUA (*Haut Conseil pour l'Unité de l'Azawad*) en de MIA (*Mouvement Islamique de l'Azawad*). Deze twee splintergroepen vormden samen een blok om met de overheid te onderhandelen. Dat overleg vond plaats in Ouagadougou, de hoofdstad van Burkina Faso.⁶⁰ De internationale gemeenschap drong aan op verkiezingen. Daar werd naar geluisterd en in juli-augustus 2013 werd Ibrahim Boubacar Keïta tot president gekozen.

De terroristen werden verdreven uit het zuiden en uit sommige strategische plaatsen. Maar in het noorden vinden nog altijd gevechten plaats.⁶¹ De Amerikaanse deskundige David Cook voorspelt dat wanneer de Fransen Mali verlaten, AQIM hoogstwaarschijnlijk terug zal keren en aan populariteit zal winnen.⁶²

59 AFISMA werd door ECOWAS georganiseerd om de territoriale integriteit van Mali te reconstrueren. Op 20 december 2012 werd AFISMA door de VN-veiligheidsraad geautoriseerd. In januari 2013 begon het zich te ontwikkelen en in juli van dat jaar transformeerde AFISMA haar autoriteit in MINUSMA. Zie: Thurston en Lebovich, *'A Handbook on Mali's 2012-2013 Crisis'*, 36.

60 Gaasholt, 'Northern Mali 2012', 87.

61 'Mali's new president faces tough test as he strives for reconciliation', *The Guardian*, 18-9-2013.

62 Centre of Excellence for National Security: Seminar on 'Boko Haram and Al Qaeda in the Islamic Maghreb: From Local to Global Jihad' by David Cook, Department of Religious Studies, Rice University (3 juni 2013). Zie: www.rsis.edu.

Om de burgers te beschermen en de orde in Mali te herstellen, heeft de VN MINUSMA geïnitieerd. Het Nederlandse kabinet is akkoord gegaan met deelname met als redengeving: 'Het kabinet wil onder meer voorkomen dat de problemen uit onstabiele regio's in Afrika overslaan naar Europa. Het noorden van Mali is een broedplaats geworden van extremisme en een vrijplaats voor het opleiden van terroristen en het voorbereiden en uitvoeren van terroristische aanslagen. Mali ligt bovendien op een kruispunt van smokkelroutes voor drugs en wapens tussen Zuid-Amerika en Europa. Verder biedt de regio belangrijke grondstoffen en energiebronnen. Het kabinet vindt het belangrijk dat deze bereikbaar blijven voor de Europese industrie en handel. De Nederlandse doorvoerhavens profiteren hiervan.'⁶³

Met de aanblijvende onrust in Noord-Mali en de extremistische bewegingen die daar actief zijn, is het begrijpelijk dat de Nederlandse regering zich zorgen maakt over het overslaan van de problemen naar Europa. Nederland levert in Mali daarom een actieve bijdrage aan de strijd tegen het internationale terrorisme. ■

63 Zie: www.tweedekamer.nl/kamerstukken/dossiers/nederlandse_bijdrage_MINUSMA_mali.jsp.

FOTOMICD, G. VAN ES

Nederlandse militairen in kamp Castor in Gao (Mali) in het kader van de VN-missie MINUSMA, februari 2014

Succesvol en beheerst?

Het ontstaan van de Defensie Bewakings- en Beveiligingsorganisatie (DBBO)

Hoewel minder vaak dan een jaar of dertig geleden, dringen ook vandaag de dag nog wel mensen ongevraagd een kazerne of militaire basis binnen, bijvoorbeeld om daar vernielingen aan te richten of om hun afkeer van Defensie in meer of minder artistieke vorm te tonen. Met name sommige vredesactivisten waren daar goed in. Een geruchtmakende gebeurtenis was in oktober 2008 het optreden van SBS 6-journalist Alberto Stegeman op de Johannes Postkazerne in het Drentse Darp. Stegeman kwam niet alleen probleemloos de kazerne op, het lukte hem ook om onopgemerkt in een landmachttruck 'een rondje kazerneterrein' te maken. Dit artikel onderzoekt hoe de bewaking en beveiliging van onder meer kazernes is georganiseerd en wat de huidige stand van zaken is.

Drs. J.R. Schoeman*

'Beveiliging van kazernes lek',¹ zo meldde het *Algemeen Dagblad* hierover op 10 oktober 2008. En een dag later kopte dezelfde krant 'Beveiliging kazernes schokt Kamer'.² De toenmalige fractievoorzitter van GroenLinks in de Tweede Kamer, Femke Halsema, noemde in datzelfde *Algemeen Dagblad* het verhaal van Stegeman 'onthutsend. Hoe is het mogelijk dat Defensie zo heeft zitten slapen?'³

Had Defensie inderdaad zitten slapen? En was de bewaking en beveiliging op de Johannes Postkazerne zo lek als het spreekwoordelijke

mandje? En hoe is dat vandaag de dag? Hoe heeft die bewakings- en beveiligingsorganisatie zich in de loop van de jaren eigenlijk ontwikkeld tot de officiële start van de Defensie Bewakings- en Beveiligingsorganisatie (DBBO) op 1 oktober 2013 en hoe is zij momenteel georganiseerd? En misschien wel het belangrijkste: wie waren en zijn nu de mannen en vrouwen die vorm en inhoud aan deze taak hebben gegeven?

Ontstaan DBBO

'De Defensie Bewakings- en Beveiligingsorganisatie (DBBO) is per 1 januari officieel opgericht.'⁴ Met deze zinsnede uit een Defensienieuwsbericht van januari 2011 werd de oprichting van één centrale Defensie Bewakings- en Beveiligingsorganisatie wereldkundig gemaakt. Het was een voor de hand liggende stap, want door de bewakings- en beveiligingstaak onder te brengen bij één centrale organisatie kon er efficiënter

* De auteur was als communicatiewetenschapper in dienst van onder meer de Stichting Maatschappij en Krijgsmacht en het Veteraneninstituut. Sinds januari 2013 is hij zelfstandig onderzoeker en publicist. Daarnaast is hij gastdocent aan de Nederlandse Defensie Academie. Dit artikel is gebaseerd op de gelijknamige studie *Succesvol en beheerst? Over de geschiedenis van de militaire beveiliging in Nederland*, die verscheen in december 2013.

1 'Beveiliging van kazernes lek', *Algemeen Dagblad*, 10 oktober 2008.

2 'Beveiliging kazernes schokt Kamer', *Algemeen Dagblad*, 11 oktober 2008.

3 Idem.

4 www.defensie.nl/actueel/nieuws/2011/01/03/46177239.

worden gewerkt vanwege het effect van schaalvergroting. Daarnaast diende de mogelijkheid zich aan om binnen heel Defensie dezelfde, uniforme manier van werken in te voeren.

Organisatie DBBO

De DBBO is een volcontinubedrijf dat valt onder de Bedrijfsgroep Vastgoed en Beveiliging van het Commando Diensten Centra (CDC) van het ministerie van Defensie.⁵ De DBBO kende bij haar oprichting in 2011 twee hoofdtaken:

- de uitvoering van de fysieke bewakings- en beveiligingstaken binnen de defensie-organisatie;
- de advisering over de organisatorische, bouwkundige en elektronische beveiligingsmaatregelen binnen Defensie.

Bij de start werd al aangekondigd dat er een fase 2 moest worden uitgevoerd: het stroomlijnen van de bedrijfsvoering. Bestond de oprichting vooral uit de inrichting van een

centrale staf en het overdragen van de bewakings- en beveiligingsentiteiten van de defensie-onderdelen, fase 2 moest het geheel integreren.

Na ruim één jaar gefunctioneerd te hebben bleek in de zomer van 2012 dat er verbeterpunten nodig waren: een betere aansluiting op de gebruikers zodat aan hun wensen eenvoudiger tegemoet kon worden gekomen; een vastgestelde basis voor de dienstverlening zodat duidelijk werd welke diensten wel en welke niet (langer) konden worden aangeboden; versterking van het leiderschap, en verregaande standaardisatie. In plaats van de oorspronkelijke twintig beveiligingsgebieden, is de DBBO sindsdien opgebouwd uit acht gebieden, waarvan zeven zich in Nederland en één in het Caribisch gebied bevinden. Daarmee sluit de DBBO aan op de geografische indeling van het CDC.

Voorgeschiedenis DBBO

De DBBO is natuurlijk niet uit de lucht komen vallen. Mede als gevolg van de Nederlandse toetreding tot de NAVO (in 1949) veranderde het takenpakket van de krijgsmacht. Daarbij deden de nieuwe NAVO-verplichtingen een flink beroep op de beschikbare hoeveelheid menskracht van de parate delen van de krijgsmacht. Arbeidsintensief en daarmee belastend was de permanente bewaking van strategische objecten zoals verbindingcentra, opslagplaatsen, et cetera.

Behalve de angst voor een communistische invasie uit het Oosten, maakte de krijgsmacht-top zich ook zorgen om de zogeheten 'Vijfde Colonne'. Deze 'Colonne' zou bestaan uit infiltranten binnen de eigen gelederen en burgers met communistische sympathieën die in vreedstijd zouden spioneren en in oorlogstijd vooral de mobilisatie zouden kunnen saboteren. Om de belasting van de parate eenheden op het gebied van bewaking en beveiliging te verminderen, en daarmee dus de bijdrage aan de NAVO op het afgesproken peil te kunnen houden, werd met vooruitziende

FOTO MCD, G. VAN ES

De DBBO heeft veel taken, waaronder bewaking van strategische objecten, beveiliging met honden, toegangscontrole, schiet-oefeningen, et cetera

5 In 2012 is de Bedrijfsgroep omgevormd tot de Divisie Vastgoed en Beveiliging.

blik al in 1948 het vrijwilligerskorps Nationale Reserve (NATRES) opgericht.

Kort daarop volgde begin 1950 het Marine Wakers Korps (MWK). Binnen het takenpakket lieten zich ten minste drie afzonderlijke onderdelen onderscheiden:

- Fysieke beveiliging, die er voor zorgt dat kazernes en andere defensie terreinen, installaties en faciliteiten op een goede manier worden beschermd.
- op is gericht mensen te beschermen, en die er anderzijds bijvoorbeeld door middel van antecedentenonderzoek voor zorgt dat mensen defensiebelangen niet schaden.
- Informatiebeveiliging, die zich bezighoudt met de beveiliging van informatie en van informatiesystemen.

Daarnaast had (en heeft) met name het personeel van de Koninklijke Marechaussee een aantal aanvullende taken, zoals de bewaking van de woonlocaties van de leden van het Koninklijk Huis, de ambtswoning van de minister-president, de transporten van de Nederlandsche Bank en natuurlijk het werk waar de meeste Nederlanders de KMar het beste van kennen: een controlerende en beveiligings-taak op burgerluchthavens zoals Schiphol.

Een opvallend verschil met de andere krijgsmachtdelen is dat de KMar geen apart bewakingskorps binnen de organisatie kent maar

De meeste Nederlanders kennen de KMar van haar controlerende en beveiligingstaak op burgerluchthavens, waaronder Schiphol

deze taak overlaat aan reguliere operationele eenheden. Een tweede opvallend verschil: de bewakingstaak van de KMar is nauw verweven met de politietaken en is vastgelegd in allerhande wetten en besluiten. Om die reden bleken de KMar-activiteiten op dit gebied minder aan discussie (en ook aan wijziging) onderhevig dan de bewakingstaken binnen de andere krijgsmachtdelen. Dat verklaart waarom aan de KMar in dit artikel minder aandacht zal worden besteed dan aan de andere organisaties.

Niet alle korpsen hebben precies hetzelfde takenpakket: zo geldt dat het personeel van de KMar, en vroeger ook het grootste deel van de KM-bewakers, een opsporingsbevoegdheid hadden c.q. hebben. Wat wél weer voor allemaal geldt, is dat ze in ieder geval een deel van hun werk gewapend doen, en dat ze bevoegd zijn bij het verrichten van dat werk geweld te gebruiken. De praktijk wijst overigens uit dat dit laatste niet zo heel vaak nodig is.

Voortgang KM en KLu

Hoewel de luchtmacht onmiddellijk na de Tweede Wereldoorlog nog niet als zelfstandig krijgsmachtdeel bestond, waren er wel vliegvelden, vliegtuigen en werd er gevlogen. Dat moest worden bewaakt en beveiligd. Omdat iedere vorm daarvan ontbrak, kreeg de toenmalige luitenant-kolonel J.L. Zegers van generaal-majoor C. Giebel van het Commando Luchtstrijdkrachten eind 1945 de opdracht om een nieuwe eenheid te formeren die zou worden belast met één specifieke taak: de beveiliging van alle militaire vliegvelden.

Er werd hoog ingezet: de opleiding duurde lang en de eisen waren zwaar, omdat men de beschikking wilde hebben over een elite-eenheid. De naam van deze nieuwe eenheid werd het Commando Luchtvaarttroepen (LVT). Omdat zij deel zouden uitmaken van een keurkorps, werd de dienstplicht voor de aanstaande LVT'ers op maar liefst twee jaar gesteld. De eerste negen maanden bestonden uit een infanterie- en een beveiligingsopleiding, de resterende vijftien maanden volgde een plaatsing op een militair

FOTO MCD, R. VAN EERDEN

vliegveld. In die periode waren de LVT-ers, naast de beveiligingstaken die in pelotonsverband werden uitgevoerd, ook belast met vliegtuigherkenning en met de bediening van het luchtdoelgeschut.

Bij de KM verliep de start van de bewakingsorganisatie ietwat anders. Voorafgegaan door de zogeheten 'Werfpolitie' werd in oktober 1950 het Marine Wakers Korps opgericht. In eerste instantie vonden de opleidingen in Den Helder plaats, maar al vrij snel werden die overgeheveld naar Amsterdam. Hoewel de hoofdtaak van het Korps vooral controle op het eigen militaire en burgerpersoneel betrof, was een secundaire taak de bewaking van marinecomplexen.

Daarnaast waren de leden van het korps ook 'onbezoldigd rijksveldwachter', wat inhield dat ze een opsporingsbevoegdheid hadden. Rond 1960 zou overigens de naam worden gewijzigd in Marine Bewakingskorps (MBK) omdat de oorspronkelijke naam als geringschattend werd ervaren. Hoewel de marine, in tegenstelling tot de militaire luchtvaart, geen elitekorps voor ogen had, werden er wel degelijk eisen aan de sollicitanten gesteld. Zo moesten die onder meer van onbesproken gedrag zijn, in militaire dienst zijn geweest en ten minste de lagere school met goed gevolg hebben doorlopen.⁶

Voortgang KL

Bij de Koninklijke Landmacht verliep de oprichting van een beveiligingsorganisatie anders dan bij de marine die, zoals beschreven, het op haar beurt weer anders deed dan het Commando Luchtstrijdkrachten. Het was de bedoeling dat vanaf 1948 binnen de KL vrijwilligers van de NATRES speciaal zouden worden opgeleid om een eventuele mobilisatie, de ordehandhaving en de bewakingstaak in goede banen te leiden.

Echter, vanaf de eerste dag was er sprake van een probleem, namelijk te weinig animo voor dit NATRES-werk en dus te weinig vrijwilligers om de organisatie behoorlijk te vullen. Er speelde nog iets anders mee: vanaf diezelfde

FOTO BEELDBANK NIMH

Twee BKL'ers achter hun bureau, 1953. Het Bewakingskorps Koninklijke Landmacht werd opgebouwd uit 'tweede garnituur landmachtpersoneel'. Het BKL werd een vergaarkab voor 'Blinden, Kreupelen, en Lammen'

eerste dag was het klip en klaar dat de NATRES slechts in staat was om de meest eenvoudige bewakings- en verdedigingstaken uit te voeren. De oorzaken van deze geringe prestaties waren volgens luitenant-generaal D.C. Buurman van Vreedem de slechte kwaliteit van het opleidingskader en de zwakke leiding van de eenheden, die niet disciplinair optrad tegen de vrijblijvendheid waarmee vele vrijwilligers aan hun verplichtingen voldeden.⁷

Een andere oplossing was dus geboden en die dacht de toenmalige legerleiding te kunnen vinden in de oprichting van een Bewakingskorps Koninklijke Landmacht (BKL). De gedachte daarachter sneed hout: de sterkte zou 750 man moeten bedragen, onder wie 250 burgers met bij voorkeur een achtergrond bij de politie. Vervolgens ging het echter mis toen op 26 juli 1951 het KNIL werd opgeheven en een deel van de KNIL-militairen moest worden ondergebracht binnen de landmacht.

⁶ M.J. van Bussel, *Marine Beveiligingskorps 1950-2000* (Den Helder, KM, 2000) 45.

⁷ Dit tijdvak wordt zeer invoelbaar beschreven door: W. Bevaart, 'Blinden, kreupelen, lammen. Het Bewakingskorps Koninklijke Landmacht (1950-1955)', in: *Militaire Spectator* 168 (1999) (8) 457 e.v.

Plaatsvervangend Chef van de Generale Staf, generaal-majoor M.R.H. Calmeyer, probeerde van de nood een deugd te maken toen hij in augustus 1950 veelzeggend opmerkte: *‘[wegens] de noodzaak het niet in de onderofficierspyramide benodigde en minst geschikte KNIL-personeel in de rang van sergeant zo spoedig mogelijk in te delen, acht ik het wenselijk op korte termijn over te gaan tot oprichting van een korps bewakingstroepen’*.⁸

‘Tweede garnituur landmachtpersoneel’

Hieruit wordt duidelijk dat het toekomstige BKL zou worden opgebouwd uit personeel dat op andere plekken overbodig was en vooral uit ‘tweede garnituur landmachtpersoneel’. De hiervoor genoemde burgerbewakers verdwenen geheel buiten beeld, waarbij hun plaats werd ingenomen door voormalig KNIL-personeel van minder niveau.

Het BKL werd onder meer als gevolg daarvan, en met een spottende verwijzing naar de eigen afkorting, een vergaarbak voor Blinden, Kreupelen en Lammen. Tachtig procent van de rekruten had alleen de lagere school afgemaakt en scoorde tot overmaat van ramp S3 op de ABOHZIS, de absolute geestelijke ondergrens voor militaire geschiktheid.⁹ Echter, niet alleen inhoudelijk was door Calmeyer de toon gezet; dat werd nog versterkt door keuzes op het gebied van uitstraling en presentatie:

*‘Het korps zou volgens zijn commandant de traditie voortzetten van het Korps Marechaussee van het KNIL omdat, naar zijn zeggen, de taak van beide korpsen vrijwel gelijk was. Hij wilde die overeenkomst tot uitdrukking brengen in de uitmontering van de man: battle-dress met zwarte webbing, zwarte pet en een onderscheidingsteken rechtstreeks ontleend aan de KNIL-marechaussee: de kemphaan, die hij zag als de “verpersoonlijking van de waakzaamheid”’*¹⁰

Dat zou verkeerd aflopen. Immers, de opvallende uitmontering waaraan het BKL-personeel in ieder geval een deel van zijn beroepsidentiteit en -trots moest gaan ontlenuen, werkte vooral contraproductief. De waakzame kemphaan op de baret was de aanleiding voor de weinig imponerende bijnaam ‘kippenneuker’.

Daarnaast hielp het laag gewaardeerde wachtlopen ook niet erg. Maar misschien wel het ergste: iedereen had in de gaten dat het BKL was gevuld met tweederangs militairen van een lichamelijk en geestelijk niveau dat hen ongeschikt maakte voor het parate deel van de krijgsmacht.

De oorzaak van de mislukking van het BKL is helder: een op zich belangrijke maar nauwelijks gewaardeerde militaire bewakings- en beveiligingstaak werd toebedeeld aan een groep zwakke broeders die voor die taak ook nog eens onvoldoende werd opgeleid en bijgestaan. Denk in dit verband aan de jonge dienstplich-

8 Bevaart, *ibidem*, 458.

9 ABOHZIS is een acroniem dat staat voor: Algemene lichamelijke gezondheidstoestand, Bovenste ledematen, Onderste ledematen, Horen, Zien, Intelligentie en Stabiliteit. De scores op de verschillende onderdelen liepen uiteen van 1 (het hoogst) tot 5 (het laagst).

10 Bevaart, *ibidem*, 458.

tigen die voor het parate leger ongeschikt werden geacht maar die vervolgens werden opgeleid en voorgegaan door niet-gemotiveerd beroepskader, dat vaak zelf tot aan de nek in de problemen zat. De afloop is vervolgens voorspelbaar.

Personele problemen bij het MBK

Deze personele problemen deden zich niet alleen voor bij het BKL. Bij het MBK gebeurde dat ook, met dien verstande dat de achtergrond doorgaans anders was. In de eerste plaats voelden slechts weinig mensen zich aangesproken door dit soort werk, waardoor er voortdurend te weinig personeel beschikbaar was. Daarnaast waren de functie-eisen, zelfs voor die tijd, tamelijk laag. Daardoor kon er binnen de marine vervolgens een beeld ontstaan dat de ook daar niet zeer gerespecteerde bewakingstaak werd toevertrouwd aan 'kneuzen'.

Bewaker met een hond bij een HAWK-lanceerinrichting: de bewaking bij de luchtmacht werd na reorganisaties uiteindelijk een apart dienstvak

FOTO BEELDRANK NIMH

In feite werd in bewakingsland de enige positieve uitzondering gevormd door het Commando Luchtvaarttroepen.

Van Heutsz

Al deze gebeurtenissen kunnen tot geen andere conclusie leiden dan dat verschillende beveiligings- en bewakingsorganisaties binnen de naoorlogse krijgsmacht 'een valse start' kenden. Dat werd ook medio de jaren vijftig al onderkend, en op 1 januari 1955 werd het zo geplaagde BKL als gevolg van opheffing uit zijn lijden verlost. Een écht KL-regiment nam de beveiligingstaak en -traditie, inclusief het bijbehorende BKL-personeel, over. De eer viel ten beurt aan het Regiment Van Heutsz, dat op dat moment net terug was uit Korea waar het vanaf eind 1950 had deelgenomen aan de eerste grootscheepse internationale vredesoperatie. Door de overname van het BKL was Van Heutsz weliswaar in één klap het grootste maar tegelijk ook het minst populaire regiment van de landmacht geworden. Het regiment werd uitgebreid met maar liefst zeventien Infanterie-beveiligingscompagnieën (IBC'en).

De opleiding en uitrusting werden aangepast aan het nieuwe takenpakket, dat geleidelijk aan ook minder vervelend en eentonig werd. De statische bewaking verdween immers eind 1957 volledig bij Van Heutsz, toen deze taak werd overgedragen aan de vrijwilligers van de NATRES. Voortaan zouden de IBC'en zich alleen bezighouden met mobiele bewaking.

Slecht imago IBC'en

Het imago van de IBC'en was en bleef echter slecht. Natuurlijk probeerde de landmacht dat imago wel in positieve zin te beïnvloeden, maar historisch gegroeid zorgde de bewakingstaak bijna per definitie voor een slechte naam. In combinatie met het ietwat labiele karakter van een deel van de dienstplichtigen die werden ingedeeld bij de IBC'en, leidde dit in sommige gevallen tot disciplineproblemen en een laag moraal.

Naar aanleiding van opmerkelijke rapporten over 434 IBC uit Havelte liet de Vereniging van

Dienstplichtige Militairen (VVDM) in 1969 op verzoek van een aantal van haar leden een onderzoek instellen naar de geestelijke gezondheid van de IBC-soldaten. Uit dit onderzoek bleek dat verscheidene militairen vreemd gedrag vertoonden tijdens hun 'sitewacht'-diensten:

'Tijdens hun wachtdienst huppelden de militairen of maakten ze ondefinieerbare geluiden. Zij dagdroomden, piekerden of vuurden onverwacht hun geweer af. Na de wachttijd reageerden zijn hun spanning af door met voedsel of voorwerpen te gooien, hun meerderen te slaan of te slaapwandelen'.¹¹

Overige krijgsmachtdelen

Wat gebeurde er ondertussen bij de andere krijgsmachtdelen, te beginnen bij de in 1953 verzelfstandigde Koninklijke Luchtmacht? In de golf van reorganisaties die de KLu in de jaren zestig ondergaat, wordt de opvolger van het LVT, het Luchtmacht Bewakingskorps (LBK), in 1968 opgeheven en de specialisatie Luchtmacht Bewaking als een apart dienstvak ingevoerd. Hierbij vervielen de door het LBK uitgevoerde politietaken; de overige bewakingstaken bleven gehandhaafd.

Het gebrek aan waardering bleek een continue factor in het bewakings- en beveiligingsdomein

En dan de marine. Zoals gezegd gaat begin jaren zestig het Marine Wakers Korps over in het Marine Bewakingskorps (MBK). In deze periode verandert ook het takenpakket: daar waar het Wakers Korps vooral een interne marinetaak had (controle op de eigen medewerkers) ging het MBK zich meer richten op bewakings- en beveiligingstaken op land en op water. Nieuw was ook dat er uitsluitend nog werd geworven onder ex-militairen, dat wil zeggen: voormalig beroepsmilitairen of

mannen die hun dienstplicht hadden vervuld. Het voordeel hiervan was dat de nieuwkomers enerzijds vertrouwd waren met de militaire organisatie en cultuur, en dat anderzijds die militaire ervaring fungeerde als een vorm van vooropleiding.

Gebrek aan waardering

Ten slotte: hoewel zich bij de marine geen excessen en uitwassen voordeden vergelijkbaar met die bij de landmacht, was de situatie in de jaren zestig en zeventig op één punt wel vergelijkbaar, en dat is waar het ging om de waardering voor het bewakingsvak en voor de bewakers zelf. Het voortdurende gebrek daaraan bleek een continue factor in het bewakings- en beveiligingsdomein. Er was op dit gebied dus alle aanleiding tot verandering. En die verandering zou er, geholpen door de tijd en de ontwikkelingen in de internationale politiek, sneller en indringender komen dan menigeen zich had kunnen voorstellen.

Onderweg naar 'paars'

Rond 1990 leidden de val van de Muur en het verdampen van de Oost-Westtegenstelling tot ingrijpende veranderingen binnen de Europese krijgsmachten. Nederland vormde daarop geen uitzondering. Vooral de Koninklijke Landmacht werd ingrijpend gereorganiseerd: de ondertussen beruchte 'inning van het vredesdividend' volgde. De ambitieuze hervormingsplannen werden verwoord in twee Defensienota's: 'Herstructurering en verkleining' uit maart 1991 en de nog ingrijpendere 'Prioriteitennota' uit januari 1993, waarin onder meer de opschorting van de opkomstplicht (en daarmee in feite het einde van de dienstplicht) werd aangekondigd.

Einde van de IBC'en

In dezelfde Prioriteitennota werd tevens het lot bezegeld van de IBC'en. Daar waar alle inkrimpingen – en vooral het einde van de dienstplicht – tot verhitte debatten leidden, leverde het einde van de IBC'en alleen gelaten reacties op. Niemand leek er erg rouwig om te zijn. Als één ding duidelijk werd, dan was het wel dat de IBC'en weinig fans en geen natuurlijke achter-

¹¹ W. Bevaart et al. *Vijftig jaar regiment van Heutsz 1950 – 2000* (Den Haag, SDU, 2000) 118-119.

ban hadden. De dienstplichtige IBC-militairen hadden zélf waarschijnlijk ook weinig moeite met het verdwijnen van ‘hun’ compagnieën.¹² Kortom, met het einde van de Koude Oorlog zag eenieder in dat de houdbaarheidsdatum van de IBC’en was verstreken. Op 24 juni 1996 moest de allerlaatste lichte dienstplichtigen aantreden om de tradities van hun IBC’en over te dragen aan de commandant van het Regiment Van Heutsz.

Hoewel, als je heel goed luisterde klonk er toch ook wel een enkel weemoedig geluid, bijvoorbeeld van de laatste commandant van 431 IBC uit Oirschot: *‘Een voordeel van werken bij een IBC vind ik de diversiteit van mensen waarmee je te maken krijgt. Uit alle lagen van de bevolking kom je te tegen’*, aldus toenmalig kapitein M.M. Peeters. Toch zag diezelfde Peeters wel degelijk ook de voordelen van de veranderingen, waaronder de komst van burgerbewakers: *‘Deze mensen kiezen zelf voor dit werk. De motivatie zal dus ook groter zijn. Daarnaast wordt het beveiligingswerk door beduidend minder mensen uitgevoerd. Door de inbreng van extra elektronica en aanpassingen aan de infrastructuur is dat mogelijk’*.¹³

Veranderingen bij de marine

Wat veranderde er ondertussen bij de andere krijgsmachtdelen, te beginnen bij de marine? Al voor de val van de Muur is er sprake van een aantal opvallende ontwikkelingen: zo treden in 1978 de eerste vrouwen in dienst van het MBK. De vermaatschappelijking van de krijgsmacht laat ook het MBK niet onberoerd. Zo gaat de toelage voor onregelmatige diensten omhoog, wordt de gemiddelde bewakingsweek teruggebracht naar 38 uur en hoeven 55-plussers vanaf 1992 geen nachtdiensten meer te verrichten.

Om het aanzien en de plaats binnen de marine te vergroten, krijgt het Korps begin jaren tachtig een eigen korpsembleem en verhuist de staf MBK van Amsterdam naar Den Helder. In 1992 vindt voor de tweede keer een naamswijziging plaats. Vanaf dat moment gaat het MBK namelijk als Marine Beveiligingskorps door het leven. Een laatste verandering: in 1999 wordt het aantal MBK’ers dat beschikt over een

buitengewone opsporingsbevoegdheid teruggebracht van ruim driehonderd naar vijftien. De reden daarachter is typisch Nederlands: het op peil houden van de bij de opsporingsbevoegdheid behorende kennis en vaardigheden vonden simpelweg te duur worden.

Op een enkel weemoedig geluid na was niemand erg rouwig om het verdwijnen van de IBC’en

De luchtmacht

Binnen de luchtmacht deed in de jaren zeventig het begrip ‘grondverdediging’ zijn intrede als het ging om het bewakings- en beveiligingswerk. Er werden drie verschillende functies onderscheiden:

1. **Bewaking:** zoals de naam al doet vermoeden, gaat het hierbij om het reguliere controlewerk van eenieder die een luchtmachtlocatie wil bezoeken. Tijdens avond- en nachtdiensten loopt de bewaking gewapende patrouilles of bezet wachtposten.
2. **Hondengeleiding:** een bewapende geleider loopt in een toegewezen sector van een vliegbasis patrouilles met een hond en controleert bijvoorbeeld op ongeoorloofd betreden van de basis. Naast het op peil houden van de ‘gewone’ grondoperationele vaardigheden moet de bewapende geleider ook vaktechnische vaardigheden met de hond bijhouden, die met regelmaat worden geëxamineerd.
3. **Object Grondverdediging (OGRV):** de hoofdtak van een OGRV-peloton is het bewaken van vliegtuigen en helikopters tijdens oefeningen in binnen- en buitenland, maar ook tijdens uitzendingen. Dat geldt overigens ook voor toestellen die na een crash buiten de basis zijn beland. Daarnaast kan een grondverdediger worden opgeleid tot boordschutter op een Chinook-helikopter.

¹² Ibidem, 163.

¹³ ‘Einde IBC nadert.’ In: *Rinoceros* 35 (1996) (7) 6-7.

FOTO: HOLLANDESE HOOGTE, G. VAN DER VEEN

Vrijwilligers van de NATRES bewaken met geladen wapens een haven terrein. Hier vandaan werden Patriot-eenheden ingescheept met bestemming Turkije, 2013

In dienst van de vrede

Sinds de jaren negentig is de Nederlandse krijgsmacht talloze keren in internationaal verband buiten Nederland ingezet. Cambodja, voormalig Joegoslavië, Irak en Afghanistan zijn daarvan in het oog springende voorbeelden. Ook tijdens die missies moest er bewaakt worden, maar zoals gezegd: dienstplichtige bewakers en IBC'en waren er niet meer.

NATRES-vrijwilligers

Hoe zat dat met de vrijwilligers van de NATRES? Iedereen ging er van uit dat de NATRES haar bewakingstaken in principe binnen Nederland zou verrichten. Lokale bekendheid, snelle aanwezigheid en motivering door plaatselijke betrokkenheid waren immers de basis van het

korps. Toch werd wel de mogelijkheid open gehouden dat NATRES-militairen buiten Nederland konden worden ingezet als dat met het betrokken personeel was overeengekomen. In 1995 deed zich zo'n situatie voor, toen er behoefte bleek aan militairen voor de bewaking en beveiliging van de ontschepping van het materieel van het Nederlandse bataljon dat in Bosnië een bijdrage zou leveren aan *Implementation Force* (IFOR), onder leiding van de NAVO. Daartoe werd een peloton vrijwilligers van de Nationale Reserve samengesteld, dat naar de Kroatische havenstad Split zou worden gestuurd. Eerste-luitenant P. Spaan werd als commandant aangewezen en vertrok op 14 december 1995 alvast naar Split om daar de nodige verkenningen uit te voeren en definitieve afspraken te maken. Een paar dagen later hoorde hij echter dat de geplande inzet van de NATRES om politieke redenen was afgeblazen.¹⁴

14 J. Hoffenaar, J.P.M. Schoenmakers. *November Romeo Treed Nader! De Nationale Reserve 1948 – 1998* (Den Haag, SDU, 1998) 184.

KLu-personeel

Hoe zat dat bij de andere krijgsmachtdelen, waarvan de militairen en het materieel immers ook op uitzending gingen? In ieder geval bij de luchtmacht ging dat anders. Sinds medio jaren negentig is veel KLu-grondverdedigingspersoneel ingezet in onder meer voormalig Joegoslavië, Irak en Afghanistan. Dat verschil in inzet tussen de verschillende krijgsmachtdelen kon ontstaan omdat de bewaking en beveiliging bij landmacht en marine in handen is van paramilitaire organisaties.

Dat wil zeggen: veruit de meeste bewakers bij de landmacht en marine doen weliswaar geüniformeerd en gewapend dienst maar zijn wel degelijk burger. Slechts een enkeling is militair in actieve dienst. Bij de KLu is dat anders en is al het beveiligingspersoneel actief dienend militair. Dat maakt het mogelijk en ook gebruikelijk dat luchtmachteenheden tijdens een uitzending hun 'eigen' beveiligingspersoneel meenemen.

Oprichting 'paarse' bewakings- en beveiligingsorganisatie

Vanaf het begin van de jaren negentig werd het vrededividend gretig geïnd. Voor een deel bestond dat uit reorganisatie en verkleining van de defensieorganisatie, en aan de andere kant ook uit een toegenomen besef van het belang van efficiency en rationaliteit.

Waarom bijvoorbeeld per krijgsmachtdeel apart blijven doen wat ook gezamenlijk kan? En zo kon er een zogeheten 'paarse' Defensie Bewakings- en Beveiligingsorganisatie ontstaan.

Dat was een logische ontwikkeling: vóór 2011 waren alle defensieonderdelen zelf verantwoordelijk voor de beveiliging van hun objecten, waarbij ze allemaal hun eigen wiel uitvonden. Door deze taken onder te brengen bij één centrale organisatie kon er om te beginnen efficiënter worden gewerkt omdat het effect van schaalvergroting ontstaat. Daarnaast diende de mogelijkheid zich aan om binnen heel Defensie dezelfde, uniforme manier van werken in te voeren.

Beveiligingsgebieden

Zoals gezegd ging de DBBO in 2011 van start en bestaat uit acht beveiligingsgebieden. Deze beveiligingsgebieden hebben de beschikking over planners en trainers, en sturen elk twee tot vier patrouillegebieden aan. De commandant van een patrouillegebied (vergelijkbaar met een pelotonscommandant) is verantwoordelijk voor de uitvoering van de opdracht en de inzet van de medewerkers.

Nederland is voorts onderverdeeld in de regio's Zuid, West en Noord, waarbij iedere regio wordt geleid door een eigen commandant. Deze commandanten worden op hun beurt aangestuurd door de commandant DBBO die met de staf op de Kromhoutkazerne in Utrecht is gevestigd.

Vóór 2011 waren alle krijgsmachtdelen zelf verantwoordelijk voor de beveiliging van objecten. Daarbij vonden ze allemaal hun eigen wiel uit

Personele vulling

Binnen de DBBO werken tussen de (ruim) 1500 en 1700 mannen en vrouwen, van wie ongeveer 15 procent militair is. De overigen zijn burger. Zij, militairen en burgers, verrichten hun werk gewapend. Naast de totale werklast voor eigen gewapende medewerkers (ruim 1500) is er ruimte voor inhuur. Deze inhuur wordt ingevuld met eigen medewerkers (maximaal ruim tweehonderd) die gelet op hun leeftijd (55-plus) geen nachtdienst meer hoeven te draaien, en door particuliere inhuur. Deze eigen medewerkers vormen tevens de 'back-up force' indien de eigen gewapende sterkte in de volcontinudienst terugvalt tot onder een aanvaardbaar niveau. Ze zijn daarom ook steeds in staat om gewapend op te treden, in tegenstelling tot particuliere bewakers, die zich onder normale omstandigheden en tijdens piekdrukke vooral bezighouden met toegangscontroles.

Twee taken buiten DBBO

Twee taken zijn en blijven ook buiten de DBBO belegd. Dat is het beveiligingswerk dat van oudsher werd uitgevoerd door personeel van de Koninklijke Marechaussee, zoals de beveiliging van de koninklijke paleizen. Dat blijft de marechaussee ook in de toekomst doen. De achterliggende reden is dat deze taken niet vallen onder de verantwoordelijkheid van Defensie maar onder die van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. De bewaking en beveiliging van de vliegbasis Volkel blijft, conform afspraak met de Commandant Luchtstrijdkrachten, de Koninklijke Luchtmacht zelf uitvoeren. Zoals gezegd is de DBBO opgericht op 1 januari 2011. In de eerste fase van haar bestaan draaide het vooral om de oprichting zelf en wat daar allemaal bij kwam kijken. In de tweede fase, die begon in het najaar van 2012 en die op 1 oktober 2013 werd afgerond, ging het vooral om de stroomlijning van alle processen binnen de organisatie. Met die 1^e oktober als kantelmoment is de DBBO niet langer een organisatie 'in oprichting', maar een volwaardig opererend organisatieonderdeel van defensie.

Ambitieniveau DBBO

Het ambitieniveau binnen de nieuwe organisatie liegt er niet om. Hun eigen *mission statement* verwoordt het als volgt:

'Wij zorgen dag en nacht voor de fysieke beveiliging van de te beschermen belangen van de Defensieonderdelen binnen het Koninkrijk der Nederlanden'.¹⁵

Om het nog eens kort samen te vatten: de DBBO is opgericht om de beveiliging binnen Defensie te professionaliseren. Deze verbetering moet tevens leiden tot een meer doelmatige en doeltreffende organisatie. De verwachting is daarbij dat de oprichting van de DBBO als gevolg van onder meer schaalvergroting en verbeterde efficiency uiteindelijk zal leiden tot een bezuiniging van minstens 43 miljoen euro in de periode tot 2017.¹⁶

Organisatiecultuur DBBO

Een gezond bedrijfsonderdeel kenmerkt zich door een duidelijke organisatiecultuur, die is opgebouwd uit gemeenschappelijke waarden en normen, symbolen en rituelen. Zo'n uiting van de veel meer op militaire leest geschoeide bedrijfscultuur in wording van de nieuwe DBBO vond plaats op vrijdag 27 september 2013, toen achtereenvolgens in Doorn en Amsterdam 32 beveiligers werden begiftigd met de Inhuldigingsmedaille 2013.

Ze kregen deze koninklijke onderscheiding uit handen van de huidige commandant DBBO, kolonel Niels ten Anscher, als blijk van waardering voor hun bijdrage aan de troonswisseling op 30 april 2013. Maar er laten zich meer

¹⁵ Succesvol en beheerst beveiligen, versie 2.0 (Utrecht) 27 november 2012, 11.

¹⁶ www.defensie.nl/actueel/nieuws/2011/03/46177239.

FOTO HOLLANDESE HOOGTE, E. VAN DER BURGT

Vliegbasis Volkel is vaker doelwit van demonstraties. De bewaking en beveiliging van deze vliegbasis blijft de Koninklijke Luchtmacht zelf uitvoeren

symbolen aanwijzen. Denk bijvoorbeeld aan het eigen en heel herkenbare embleem waarover de DBBO al sinds medio 2013 beschikt, en dat op 2 oktober 2013 tijdens de feestelijke externe presentatie van de DBBO ten doop werd gehouden op de Generaal-majoor Kootkazerne in Stroe. Denk ook aan het eigen uniform, dat in de eerste plaats dient voor de herkenbaarheid naar de buitenwacht toe, maar dat zeker ook een belangrijke rol speelt bij de interne ontwikkeling van een nieuwe, gemeenschappelijke cultuur. En geheel passend binnen de militaire omgeving waarbinnen de DBBO

opereert, is de 'Mars van de beveiliging' die, uitgevoerd door de Koninklijke Militaire Kapel 'Johan Willem Friso', zijn première beleefde op diezelfde 2e oktober in Stroe.

Historische erfenis

Nu staan een nieuwe organisatiestructuur en *self invented* tradities natuurlijk niet garant voor de onmiddellijke uitbanning van historische misstanden.

'Het gaat [bij de DBBO] om veiligheid en daarbij passen geen lui die er met de pet naar gooien. Niet dat dat tot op heden schering en inslag was, maar het kwam af en toe toch voor dat er voorgeschreven patrouilles niet werden gereden of gelopen. Dat kan natuurlijk niet, en zonder dat we nu bezig zijn met een heksenjacht wordt dat tegenwoordig wel nadrukkelijker gecontroleerd. De defensieonderdelen moeten er immers blindelings op kunnen vertrouwen dat we goed werk leveren (...) dat we zeggen wat we doen en ook doen wat we zeggen'.¹⁷

Dat controleren heeft in de afgelopen periode meermaals geleid tot disciplinaire maatregelen, inclusief ontslag voor enkele notoire scheve-schaatsrijders.

Leeftijdprobleem

Ook een ander organisatieprobleem kon worden aangepakt:

'Het was algemeen bekend dat de gemiddelde leeftijd van bewakers binnen Defensie opliep. Aan de ene kant is dat mooi, want 55-plussers hebben natuurlijk een schat aan ervaring. Er zit alleen qua bedrijfsvoering ook een schaduwkant aan, want gezien hun leeftijd zijn ze vrijgesteld van nachtdiensten. Dat maakte dat er extra druk op de jonkies kwam te liggen. Dat gaat een tijdje goed maar daarmee kun je niet eindeloos doorgaan. Bij de inrichting van de nieuwe DBBO-organisatie ontstond de mogelijkheid voor een flink aantal ouderen om er met een goeie regeling eerder mee te stoppen.

17 J.R. Schoeman, *Succesvol en beheerst* (Nijmegen, Uitgeverij QV, 2013) 68.

Door het vertrek van deze ouderen kunnen we verjongen en wordt de werklust eerlijk verdeeld. En het mooie van deze regeling was dat de ouderen hier vrijwillig gebruik van konden maken; niemand heeft gedwongen zijn of haar koffers hoeven te pakken'.¹⁸

Meewarige historische kwalificaties als 'de kippenneukers van het BKL' zijn op dit moment verleden tijd

En ondanks het feit dat het niet eenvoudig is om, zoals Ten Anscher het op 2 oktober verwoordde 'te verhuizen van de inner circle van de operationele commando's naar de periferie van de dienstverlener die CDC is', toonde hij zich toch voorzichtig tevreden.

'Ga maar na: 99.5 procent van onze dienstverlening aan onze afnemers verloopt rimpelloos. Dat is goed, maar toch moet het beter! We zullen daarom blijven investeren in de kwaliteit en professionaliteit van de bewapende beveiligers en in de samenwerking tussen de DBBO en de afnemers van onze diensten, de defensieonderdelen. Bewapend beveiligen blijft daarbij onze core business en ons bestaansrecht, waarbij niet iedereen zich realiseert dat onze interventieteams continu met doorgeladen wapens patrouilleren. Dát (...) en het vakmanschap dat daaraan ten grondslag ligt, moet worden herkend en erkend.'¹⁹

'Just another job?'

Of het nu gaat om Albert Heijn, V&D of nachtelijke industrieterreinen – de gemiddelde Nederlander komt overal bewakingspersoneel tegen. Dat doet vermoeden dat ook het

bewakings- en beveiligingswerk binnen defensie net zo alledaags is en niet veel verschilt van het werk dat deze particuliere beveiligingsorganisaties verrichten. Dat is echter niet zo.

Het belangrijkste verschil is hiervoor al genoemd: de DBBO beschikt over diverse gewelddemiddelen, variërend van de wapenstok tot en met vuurwapens die kunnen worden ingezet als een defensiebelang wordt bedreigd of geschonden. Voortdurend trainen de beveiligers – individueel, in teams en soms met surveillancehonden – theoretische vakkennis, zelfverdediging, aanhoudingstechnieken en dus ook schietvaardigheid. Het zogeheten situationeel handelen staat daarbij centraal. Dat wil zeggen: geweld wordt zoveel mogelijk vermeden, maar wordt wel degelijk toegepast als de situatie daarom vraagt.

Ten slotte

De wijze waarop de uitvoering van de beveiligingstaak momenteel gestalte krijgt, maakt het vraagteken in de titel van dit artikel misschien historisch verklaarbaar maar op dit moment overbodig. De taakopvatting en -uitvoering van het DBBO-personeel maakt ook dat je hun kwaliteiten, inzet en prestaties onrecht doet als je die ietwat achteloos wegcijfert als *just another job*. Dat is het namelijk niet, en dat maakt ook in dat opzicht het tijdperk van bijvoorbeeld 'de kippenneukers van het BKL' en al die andere meewarige historische kwalificaties in ieder geval op dit moment verleden tijd.

Het is voor de DBBO van levensbelang om antwoord te geven op de vraag of dat onvoltooid dan wel voltooid verleden tijd zal blijken te zijn. In het eerste geval zal namelijk de levensduur van de DBBO niet veel langer zijn dan die van het BKL. ■

¹⁸ Ibidem, 67-68.

¹⁹ Toespraak kolonel Niels ten Anscher op 2 oktober 2013 in Stroe.

Vorming binnen de Koninklijke Landmacht

In april 2001 organiseerde de LO/Sportorganisatie een symposium met als slogan *‘Vorming, meer groen... ook tussen de oren’*. Onder de sprekers waren de toenmalige Bevelhebber der Landstrijdkrachten (BLS), luitenant-generaal Van Baal en kolonel Gijsbers, voormalig topatleet, de eerste commandant van het Geniehulpbataljon in Kosovo en in 2001 conceptueel verantwoordelijk voor opleidingen binnen de KL. De auteur gaat in op het begrip *‘vorming’*, bespreekt de nieuwe visie *‘Vechten voor Vrede en Vrijheid’* (uit 2011) en beschrijft de gewenste cultuurverandering aan de hand van de stappen *richten, inrichten en verrichten*. Dertien jaar na het genoemde symposium staat *‘vorming’* wederom op de agenda.

Brigade-generaal O. P. van Wiggen*

In zijn presentatie op het symposium in 2001 sprak luitenant-generaal Van Baal op duidelijke wijze uit waar wat hem betreft het zwaartepunt van alle activiteiten in zijn landmacht op gericht moest zijn.

‘De basis voor het landmachtoptreden en dus ook het opleiden en trainen van de militairen is duidelijk en staat niet ter discussie; het kunnen uitvoeren van gevechtsoperaties. Het doel is winnen en hier geldt voor mij geen Olympische gedachte. Winnen is meer dan dat commandanten en hun personeel de opgedragen taken naar beste kunnen en met verstand uitvoeren. Winnen is de tegenstander bedwingen!’¹

Kolonel Gijsbers was in zijn presentatie eveneens uitgesproken. Zijn oogmerk was ‘de deelnemers aan het symposium te overtuigen dat

de opleiders in de KL moeten kiezen voor groen vormen. Groen vormen, gericht op de operationele vechttaken, zou de rode draad moeten zijn in de gehele KL’. Naar zijn mening zou de KL een keuze moeten maken voor het vormen voor groene, dus operationele gevechtstaken:

‘Vechten is de kerntaak van een leger. Vechten is ook nog eens het meest veeleisend. Als je daarvoor gevormd bent, heb je weinig moeite met alle andere taken, zoals vredesoperaties of humanitaire taken.’²

Ondergetekende was ook als spreker uitgenodigd. Onder de subtitel *‘Moelijk in de training, makkelijk in de wedstrijd’* kreeg ik als toenmalig commandant Korps Commandotroepen (KCT) de gelegenheid om te beschrijven hoe wij binnen het KCT invulling gaven aan het opleidings- en trainingsproces. Voor het KCT was de boodschap van deze dag interessant maar op zich niets nieuws. Sinds geruime tijd heerste in Roosendaal al de overtuiging *‘dat een soldaat pas bruikbaar is bij vredesoperaties*

* De auteur is commandant van het Opleidings- en Trainings Commando (OTCo).

1 ‘Vorming en verantwoordelijkheid’, A.P.P.M. van Baal, *Militaire Spectator* 170 (2001) (8).

2 ‘Kiezen voor “groen”. Vorming bij opleidingen van de KL’, K.A. Gijsbers, *Militaire Spectator* 170 (2001) (8).

*als hij honderd procent getraind is voor gevechtsoperaties*³.

Met een opgewekt gevoel ging ik na deze dag terug naar Roosendaal. Ik had niet alleen de mogelijkheid gekregen om de koers binnen het KCT op het gebied van vorming toe te lichten. Ook had ik gezien dat de BLS en andere collega's eenzelfde mening waren toegedaan. Daarnaast was het duidelijk geworden dat een verbetering van de randvoorwaarden, om volgens het 'train as you fight' principe te kunnen vormen, noodzakelijk was.

Hindernissen

Het opgewekte gevoel verdween echter snel. Van een aanscherping van een operationele cultuur kwam weinig terecht. Ondanks alle goede voornemens werden de gevolgen van nieuwe wet- en regelgeving een grotere hinderenis dan ooit tevoren. Desondanks gingen de operationele ontwikkelingen door.

Een maand nadat de presentaties van het symposium in de *Militaire Spectator* werden gepubliceerd, vonden op 11 september de terreuraanslag op de Twin Towers in New York en het Pentagon te Washington plaats. Nederland nam van 2002 tot 2010 nagenoeg onafgebroken deel aan de operaties die zowel onder het mandaat van *Enduring Freedom* als ISAF plaatsvonden.

De Koninklijke Landmacht ervoer aan den lijve de gevolgen van een risicovolle en complexe missie die het uiterste van het personeel vroeg. Ondanks de beperkingen als gevolg van de vredesbedrijfsvoering, de onduidelijkheid of het nu een vecht- of een opbouwmissie betrof en een dun draagvlak voor de missie bij de Nederlandse bevolking, presteerde de landmacht boven verwachting.

Nieuwe CLAS-visie

Bij zijn aantreden in november 2011 lanceerde commandant landstrijdkrachten de nieuwe CLAS-visie 'Vechten voor Vrede en Vrijheid'.

FOTO COLLECTIE AUTEUR

Vechten is de kerntaak van een leger. Vechten is ook nog eens het meest veeleisend

Vechten was en is in die visie de kerntaak van de Koninklijke Landmacht. Omdat de operationele opdracht militairen in extreme situaties kan brengen, waarbij mensen en eenheden soms het uiterste uit zichzelf moeten halen, werd door hem veel waarde aan vorming gehecht.

Maar ondanks het onderkende belang van vorming ontbreekt het aan duidelijkheid wat vorming nu eigenlijk precies is, hoe het moet worden toegepast en wie er verantwoordelijk voor is. In het voorjaar van 2012 kreeg ik als commandant OTCo de opdracht een kader te ontwikkelen dat de principes beschrijft van vorming in relatie tot de gehele levensloop. Daarnaast hield de opdracht het opstellen van een implementatieplan in. In dit plan dient het begrip 'vorming' te worden geoperationaliseerd en geborgd in het dagelijks denken, beleven en handelen binnen de KL. Vorming staat dertien jaar na het symposium 'Vorming, meer groen... ook tussen de oren' wederom op de agenda.

Opzet artikel

In dit artikel beschrijf ik in eerste instantie de gekozen aanpak waarmee de opdracht is uitgevoerd. In het kort ga ik in op het begrip 'vorming'. Vervolgens beschrijf ik het raamwerk vorming via de stappen *richten*, *inrichten* en *verrichten*.

De stap 'verrichten' licht ik nader toe aan de hand van de vormingsketen. Die vormingsketen beschrijft de militaire carrière vanaf de

³ 'Vorming; meer groen... ook tussen de oren', O.P. van Wiggen, *Militaire Spectator* 170 (2001) (8).

instroom, de opleiding, de functie vervulling bij de operationele eenheid, de doorstroom en uiteindelijk het moment waarop de militair de dienst verlaat. Ik rond mijn artikel af met een algemene beschrijving van het implementatieplan.

Aanpak

Een belangrijke reden waarom nieuwe visies niet altijd tot een gewenste cultuurverandering leiden, is omdat ze vaak in een klein gezelschap zijn opgesteld en van bovenaf zijn opgelegd. Visies die tot stand zijn gekomen zonder nadrukkelijke inbreng van de belangrijkste *stakeholders*, in de vorm van een leidende coalitie, zijn gedoemd te mislukken.

Om die reden is de opdracht door een projectteam uitgevoerd. Het projectteam stond onder mijn leiding. Het werd bijgestaan door een regiegroep vorming, waar de belangrijkste *stakeholders* op het gebied van vorming binnen de KL zitting in hadden. Zo maakten niet alleen de commandant NLDA, de brigadecommandanten, de directeuren Training & Operaties, Personeel & Organisatie van staf CLAS, maar ook de commandanten van de KMS, LO/Sportorganisatie, Land Training Center, Land Warfare Center, de Dienst Werving en Selectie en een vertegenwoordiger uit de Geestelijke Verzorging deel uit van deze regiegroep.

Zo ontstond een leidende coalitie die niet alleen de uitvoering van de opdracht monitorde, maar uiteindelijk ook de inhoud van de oplossing onderschreef. Daarmee werd een belangrijke stap gezet voor de implementatie. Om daarnaast een duidelijk beeld te krijgen van wat het begrip ‘vorming’ binnen de KL inhoudt, is met een dwarsdoorsnede van de landmacht gesproken.

Bijna tweehonderd jonge, ervaren onderofficieren, officieren, leerlingen, en commandanten hebben in die interviews hun mening en ideeën over vorming gedeeld. Via klankbordgroepen, literatuurstudie en een analyse van reeds bestaande interne documenten is eveneens informatie verzameld.

Het begrip ‘vorming’

Op basis van gesprekken en literatuurstudie heeft de regiegroep het begrip ‘vorming’ als volgt gedefinieerd: *‘een proces van beïnvloeding, gericht op het verder ontwikkelen van noodzakelijke eigenschappen en het aanleren van een beroepshouding tot een voor zijn operationele taak berekende militair en eenheid’*.

Binnen de landmacht vormen wij dus niet primair om onze militairen een gewaardeerd lid van onze samenleving te laten zijn, of om ze toe te rusten voor een succesvolle carrière na hun dienstdaag. De vorming is gericht op de operationele taak van de militair of diens eenheid. Wij beschouwen de landmachtmilitair als voor zijn taak berekend wanneer hij (m/v) het gewenste, succesvolle, gedrag laat zien, maar vooral ook de onderliggende normen, waarden en overtuigingen deelt.

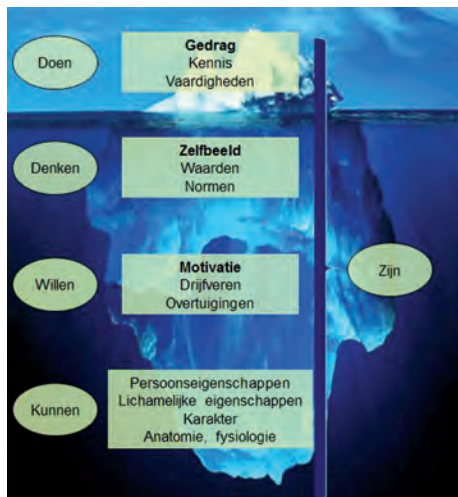
Succesvol gedrag bestaat uit een unieke combinatie van kennis en vaardigheden (doen). Het wordt aangestuurd door onderliggende zaken als karakter en lichamelijke eigenschappen (kunnen), zelfbeeld, normen en waarden (denken) en motivatie, drijfveren en overtuigingen (willen).

De combinatie van ‘willen’, ‘denken’, ‘kunnen’ en ‘doen’ bepaalt het ‘zijn’ van de militair (zie het Ijsbergmodel van McLelland).⁴ Structurele en duurzame verandering van gedrag kan alleen plaatsvinden wanneer er bij vorming integrale aandacht is voor het ontwikkelen van het ‘kunnen’, ‘willen’, ‘denken’ en ‘doen’ en er besef is welke eigenschappen wel en niet beïnvloedbaar zijn.

Raamwerk Vorming

Voor luitenant-generaal Van Baal was in 2001 ‘het kunnen uitvoeren van gevechtsoperaties’ het zwaartepunt. Op zich is het niet verwonderlijk dat de huidige commandant landstrijdkrachten in zijn visie ‘*Vechten voor Vrede en Vrijheid*’,

4 Het Ijsbergmodel van David McLelland legt een relatie tussen de zichtbare kwaliteiten van medewerkers, de kennis en vaardigheden, en het onder de oppervlakte verborgen liggende zelfbeeld, de motieven, eigenschappen en normen en waarden.

Figuur 1 Het Ijsbergmodel van David McLelland

eenzelfde zwaartepunt kiest. Met deze visie wordt duidelijk wat luitenant-generaal De Kruif onder ‘een voor zijn operationele taak berekende militair en eenheid’ verstaat.

Onze mensen zijn de kracht van de landmacht. De basis voor ons succes is de wil om te winnen. Wij gaan door waar anderen moeten stoppen. Wij dienen Nederland en zijn integer, behulpzaam en moedig, maar als het moet ook hard en onstuitbaar. Wij kunnen incasseren zonder ons uit het veld te laten slaan en stellen het team boven ons zelf. Wij zijn professioneel en stralen dat naar buiten toe uit, ook buiten de dienst. Wij putten kracht uit onze verbondenheid met de collega's van defensie en met onze internationale partners. Wij eren onze gesneuvelden, zorgen voor onze gewonden en steunen onze veteranen.

Wat echter wel verwonderlijk is, is dat de inhoud van de visie ‘Vechten voor Vrede en Vrijheid’ bij het overgrote deel van de geïnterviewde landmachtmilitairen onbekend bleek te zijn.

In diverse gevallen werd ook de inhoud niet door iedereen op dezelfde manier geïnterpreteerd. En als je geen duidelijk beeld hebt van de primaire taak van jouw organisatie, waartoe vorm je dan?

Figuur 2 Raamwerk Vorming, Stap 1: Richten

Stap 1: Richten

Door te richten verschaffen we de landmacht de vereiste focus en is het doel waartoe wij vormen niet langer afhankelijk van lokale interpretatie. Omdat de CLAS-visie van luitenant-generaal De Kruif onverminderd van kracht is, hebben we die richting nader uitgewerkt door deze te vertalen naar kernwaarden. De kernwaarden zijn tot stand gekomen door deze enerzijds af te leiden van de CLAS-visie en anderzijds op basis van de door het projectteam gevoerde gesprekken.

Het merendeel van de respondenten definiëerde de kernwaarden *moed*, *toewijding* en *veerkracht* als essentieel maar ook het meest onderscheidend voor de landmachtmilitair. Moed komt neer op het doen wat noodzakelijk is, ongeacht de gevolgen voor de militair zelf. Het belichaamt de wil om te winnen en door te gaan waar anderen stoppen. De tweede kernwaarde, toewijding, staat voor teambelang boven individueel belang, kameraadschap, *esprit de corps* en het vermogen om te kunnen handelen in de geest van de opdracht (*Mission Command*).

Veerkracht vormt de derde kernwaarde. Veerkracht kenmerkt zich door het vermogen snel te kunnen schakelen binnen de complexe operationele omgeving, incasseren, flexibel en adaptief zijn. Het geheel is gericht op het halen van de opdracht. Deze kernwaarden zijn herkenbaar en aansprekend weergegeven in het *Credo van de Landmacht-militair*. In een korte, aansprekende

fotovideopresentatie beschrijft het credo wie de landmachtmilitair is, waar hij voor staat en wat we van hem mogen verwachten.

Zoals de CLAS-visie aangeeft gaat het teambelang binnen de KL boven het persoonlijk belang. Niet voor niets is de CLAS-visie in de wij-vorm geschreven. Vorming beperkt zich niet uitsluitend tot het individu. Omdat de landmachtmilitair per definitie deel uit maakt van een team is de rol van het leiderschap binnen de KL van doorslaggevend belang. Hoe goed de individuele capaciteiten van de afzonderlijke militairen ook zijn, zonder gedegen leiderschap kan er geen sprake zijn van een effectieve militaire eenheid.

Leiderschap is een kritieke succesfactor voor de landmacht. De recent uitgegeven Defensievisie op Leiderschap beschrijft treffend wat wij van de leider verwachten. Samen met de kernwaarden is leiderschap de rode draad voor vorming.

Figuur 3 Raamwerk Vorming, Stap 2: Inrichten

Stap 2: Inrichten

Om te kunnen vormen in de geest van de CLAS-visie moeten een aantal randvoorwaarden zijn ingevuld. Het invullen van deze randvoorwaarden beschouwen we als de tweede stap van het raamwerk: het *inrichten*. Uit de interviews bleek daar het grootste struikelblok te liggen. Daar waar op uitvoerend niveau de feitelijke vorming plaatsvindt, ontbreekt het aan de noodzakelijke randvoorwaarden. De volgende aanpassingen zijn nodig om de vereiste condities in te vullen.

● Eenheid van opvatting realiseren

Het verkrijgen van eenheid van opvatting over de visie op vorming is de eerste fundamentele randvoorwaarde. Wat het resultaat van het symposium 'Vorming, meer groen... ook tussen de oren' uit 2001, en de in november 2011 geïntroduceerde CLAS-visie ons duidelijk maakt, is dat een veelvuldige toelichting en herhaling van de inhoud noodzakelijk is. Een implementatieplan met daarin een proactief communicatieplan is nodig om de strekking van de visie bij iedere landmachtmilitair tussen de oren te krijgen. Ongeacht rang of stand, leeftijd, Wapen of Dienstvak en de plaats van tewerkstelling moet iedere landmachtmilitair ervan overtuigd raken dat de landmacht staat voor 'Vechten voor Vrede en Vrijheid'. Alle werkzaamheden en activiteiten van landmachtmilitairen en –eenheden zullen naar de strekking van het credo moeten zijn te herleiden. Hier ligt niet alleen een heel belangrijke rol voor de commandant landstrijdkrachten zelf, maar ook voor zijn staf, zijn brigade- en bataljonscommandanten.

● Repareren basisopleiding manschappen

Een eerste voorwaarde is dat nieuw personeel dat bij een operationele eenheid binnenvloeiend, op basisniveau is opgeleid. Dat houdt in dat nieuw personeel de basisvaardigheden beheerst die nodig zijn om als volwaardig lid van de groep deel te kunnen nemen aan de eenheidsvorming van de groep. Als gevolg van de bezuinigingen uit de Defensienota van 2011 is die basisopleiding bij een aantal school-eenheden en opleidingscentra zodanig verkort dat aanvullende opleiding bij de operationele eenheid nodig is voordat de eenheidsvorming kan starten. Daarnaast is er ook nog eens diep gesneden in het instructeursbestand van de opleidingseenheden van het OTCo. Dit dwingt een operationele eenheid steun te verlenen aan de basisopleiding bij het OTCo, naast het verzorgen van de eigen vervolgopleiding. De onderofficieren die deze steun moeten verlenen zijn in alle gevallen groepscommandanten die daarvoor tijdelijk van hun groep moeten worden afgehaald, waardoor deze zonder leiding achterblijven. Deze situatie legt niet alleen een onevenredig zware last bij de

FOTO COLLECTIE AUTEUR

Respondenten definieerden de kernwaarden moed, toewijding en veerkracht als essentieel voor de landmachtmilitair

operationele eenheid, maar frustreert ook nog eens de eenheidsvorming. Een reparatie van de basisopleiding van manschappen is dan ook nodig. Op dit moment is met het voorstel tot reparatie ingestemd. Hierdoor kan de vorming van nieuwe manschappen in een aaneengesloten opleidingsperiode onder leiding van één en dezelfde, ervaren instructeur plaatsvinden.

- **Meer tijd beschikbaar maken voor eenheidsvorming**

Naast het repareren van de basisopleiding van manschappen moet er meer tijd beschikbaar komen om de basis van de eenheidsvorming, het optreden als groep en peloton (niveau 1, 2 en 3) solide te kunnen opbouwen. De meest gehoorde klacht van de werkvloer is het ontbreken van beschikbare tijd om dat niveau goed te kunnen trainen. Het is goed om te constateren dat er inmiddels ook op dat vlak verbetering gaat komen. Het nieuwe Gereedstellingsproces verschaft meer tijd om het niveau 1, 2 en 3 te trainen. Binnen de tijd die nu beschikbaar komt moet echter ook met meer focus getraind en geoefend gaan worden voor de uitvoering van gevechtsoperaties.

Zoals kolonel Gijsbers al in 2001 vaststelde: *‘Vechten is ook nog eens het meest veeleisend. Als je daarvoor gevormd bent, heb je weinig moeite met alle andere taken, zoals vredesoperaties of humanitaire taken’*⁵.

- **Instroommomenten nieuw personeel afstemmen**

Afstemming van de instroom van nieuw personeel bij de operationele eenheden is een belangrijke randvoorwaarde voor efficiënte en effectieve onderdeelvorming. De meest ideale situatie doet zich voor als het gros van het nieuwe personeel instroomt bij aanvang van de onderdeelvorming van de operationele eenheid. Simpelweg omdat die eenheid dan zo lang mogelijk in dezelfde samenstelling kan oefenen, waardoor er het meeste rendement uit die vorming kan worden gehaald. Op dit moment is dat nog niet het geval. Door het gros van de nieuw opgeleide manschappen met prioriteit in te delen bij eenheden die aan de start van hun onderdeelvorming staan, kan die situatie verbeteren. Het zal echter nooit voor de volle honderd procent lukken om de gehele eenheid vanaf het begin van de onderdeelvorming tot en met de eventuele inzet bij elkaar te houden. Synchronisatie van de instroommomenten lost het probleem wel voor een groot deel op.

- **Voorselectie nieuw personeel invoeren**

Het opleidingsverloop bij de initiële opleiding van manschappen en (onder)officieren is de laatste jaren aanzienlijk teruggelopen. Dat is een gunstige ontwikkeling. Toch komt het nog te vaak tot een ontheffing tijdens de opleiding. Soms heeft dat te maken met het feit dat nieuwe militairen fysiek niet het juiste niveau hebben. Daarnaast omdat ze niet aan de gestelde eisen kunnen voldoen of over de vereiste competenties beschikken. Maar soms ook omdat ze zelf na verloop van tijd tot de conclusie komen dat het militaire vak toch niet is wat ze ervan verwacht hadden. Het project Kennismakingsdagen, dat sinds 2011 bij de school Luchtmobiele Brigade loopt, biedt hier toe goede aanknopingsmogelijkheden. Gebaseerd op het kwalificatieprofiel van de luchtmobiele militair worden ‘geïnteresseerde

⁵ ‘Kiezen voor “groen”. Vorming bij opleidingen van de KL’, K.A. Gijsbers, *Militaire Spectator* 170 (2001) (8).

spijkerboeken' aan een programma van drie dagen onderworpen. Naast een aantal fysieke basisvaardigheden moeten ze tijdens deze dagen laten zien dat ze over de vereiste competenties beschikken. De ervaringen van de afgelopen twee jaren bij de school Luchtmobiel zijn uitermate positief te noemen. Gemiddeld is het slagingspercentage van lichteningen die op deze wijze zijn aangenomen, tussen de 80 en 85 procent. Een dergelijk systeem van Kennismakingsdagen, gebaseerd op de kernwaarden van de landmacht en het kwalificatieprofiel van het specifieke Wapen of Dienstvak, moet ergens in 2014 voor alle aspirant-militairen die dienst willen nemen bij de landmacht, gaan plaatsvinden in Havelte, Schaarsbergen en Oirschot.

- **Kwaliteit van de instructeur borgen**

De instructeur vervult een cruciale rol in het proces van vorming. Hij is namelijk verantwoordelijk voor de opleiding van het individu, waaronder de meest ingrijpende periode in het proces van vorming: de initiële opleiding. Door zijn positie is de instructeur per definitie een rolmodel. De startende militair kijkt niet alleen op tegen de persoon van de instructeur, maar beschouwt die instructeur ook als voorbeeld. De belangrijkste eis die ik als commandant OTCo aan een instructeur stel is dat hij hart voor de zaak, en dus ook voor zijn leerlingen, heeft. De instructeur heeft naast het aanreiken van kennis en vaardigheden de rol van begeleider en coach. Hij zorgt door evaluaties, feedback en gesprekken met zijn leerlingen voor zelfvertrouwen en een zelfbeeld dat aansluit bij de werkelijkheid. De functie van instructeur is geen startfunctie. Volgens de filosofie van het domein van de onderofficier is die onderofficier eerst leider, dan vakman en vervolgens instructeur. De instructeur heeft zijn vak dus in de operationele omgeving uitgevoerd en geleerd. Hij heeft daar ervaring opgebouwd en daardoor zichzelf in de basis geschikt gemaakt als instructeur. Als hij zich met een opleiding Algemene Instructiebekwaamheid kwalificeert kan hij de positie van instructeur krijgen. Instructeurs moeten in de uitvoering van hun taak worden begeleid door gekwalificeerde begeleiders. In veel gevallen is deze gewenste uitgangs-

situatie nog niet overal ingevuld. Vanwege tekorten worden functies van instructeurs tijdelijk opgelost met steunverleningen. Die zijn per definitie niet gekwalificeerd als instructeur en het is ook maar de vraag of zij die rol met 'hart voor de zaak' invullen.

- **Meer nadruk op leiderschap**

Vanuit zijn verantwoordelijkheid heeft de commandant, van groep tot brigade, van sectie tot afdelingshoofd, de belangrijkste rol bij de vorming van zijn personeel en zijn eenheid. Een commandant heeft een grote invloed op de groepscohesie, de getraindheid van zijn mensen en daardoor het zelfvertrouwen van de groep. Om invulling te kunnen geven aan de inhoud van de CLAS-visie zullen commandanten vanaf het compagniesniveau daarnaast tijd moeten investeren in de begeleiding en vorming van hun ondercommandanten.

De functie van instructeur is
géén startfunctie.
De onderofficier is eerst leider, dan
vakman en vervolgens instructeur

We zullen hen daartoe moeten equiperen door zowel in de initiële vorming van (onder)officieren en de carrière cursussen meer aandacht aan zowel leiderschap als vorming te besteden. De ervaringen die vier jaar Afghanistan hebben opgeleverd, maken duidelijk hoe belangrijk het is dat commandanten over vakmanschap beschikken en hun mensen weten te inspireren. Niet voor niets zijn er regelmatig commandanten, voorafgaande aan hun operationele uitzending, ontheven of zelfs tijdens de missie teruggestuurd. Met nog meer zorgvuldigheid moeten we bezien aan welke randvoorwaarden en ervaringsopbouw een nieuw te benoemen commandant moet beschikken, alvorens hij zo'n verantwoordelijke functie mag gaan vervullen. De kernwaarden van de landmacht moeten dus ook leidend zijn voor bestaande

adviesfora als *Management Development* (onder-officieren, officieren en MD-personeel). Als vervolgens het beoordelingssysteem eveneens in lijn met de kernwaarden wordt aangepast, ontstaat er ook een minder vrijblijvende dynamiek bij commandanten om ‘de goede dingen’ te blijven doen. In dat opzicht is het introduceren van bijvoorbeeld een instrument als de 360 graden feedbackmethode als beoordelings-systematiek een krachtig hulpmiddel gebleken.⁶ Enerzijds voorkomen we daarmee dat commandanten de functie als een *tick in the box* beschouwen en anderzijds bereiken we dat zij zich ook echt gaan inspannen om de eenheid op een hoger niveau te tillen. Het spreekt voor zich dat geschiktheid in deze prevaleert boven beschikbaarheid.

Figuur 4 Raamwerk Vorming, Stap 3: Verrichten

Stap 3: Verrichten

Met een duidelijke focus op vorming gebaseerd op de CLAS-visie, en de daarvoor noodzakelijke randvoorwaarden adequaat ingevuld, kan de feitelijke vorming starten. Deze stap, het *verrichten*, is de derde stap van het Raamwerk Vorming. Tijdens de vormingsmomenten blijkt dat de kracht van vorming zit in de methode waarin men eerst ervaart, dan terugkoppelt en vervolgens reflecteert. Door de militair te con-

fronteren met het vertoonde gedrag, en dit af te zetten tegen het gewenste gedrag, ontstaat er bewustwording. Het proces van vorming is een continu proces en vindt gedurende de gehele loopbaan van een militair plaats. Vanaf de periode pre-defensie, de instroom, de doorstroom tot en met het moment van uitstroom. We spreken daarom van een vormingsketen. Iedere fase heeft daarbij haar eigen doelstellingen in relatie tot het einddoel.

Figuur 5 De vormingsketen in zes fasen

De vormingsketen in een militaire loopbaan heeft zes fasen. Fase 1 is de kennismaking. Tijdens fase 2 staat het leren centraal. In fase 3 gaat het niet langer meer om de individuele militair; het thema in deze fase is trainen. Fase 4 staat volledig in het teken van presteren, waarna in fase 5 de nadruk ligt òf op uiteengaan òf, in fase 6, doorgroeien.

1. Kennismaken

Vorming begint bij de eerste kennismaking met de landmacht. Die start al bij de beeldvorming over ‘het leger’ via films, berichten in het nieuws, reclameadvertenties, internet, sociale media, kennismakingsdagen en open dagen. Het beeld dat de landmacht en haar eenheden daar van zichzelf wegzetten, is cruciaal voor de eerste stap van de vorming: de beeldvorming. Het is belangrijk om vanaf het begin duidelijk te maken wat de landmacht van haar militairen verwacht. Het Credo van de Landmacht-militair is daar een uitstekend instrument voor. Tijdens deze fase vindt de selectie en keuring plaats.

Voordat de aspirant-militair tot de opleiding kan worden toegelaten, wordt vastgesteld of hij

⁶ Rond Leiderschap, Patrick Vermeren. De baas van de leidinggevende, de eerste beoordelaar, focust meestal op diens technische competentie. De medewerkers van de leidinggevende kijken vooral of hij ethisch en integer is. Het feit dat 360-graden feedback wordt georganiseerd, heeft een belangrijke informatieve boodschap, namelijk dat leiderschap belangrijk wordt gevonden in de organisatie (pagina 480).

aan de fysieke en mentale toelatingseisen voldoet. De kennismakingsdagen zijn een geschikt moment om die kwaliteiten vast te stellen. Bij aanstelling verbindt de aspirant-militair zich ook moreel aan de kernwaarden van de landmacht.

2. Leren

De initiële opleiding(en) bereidt de militair voor op het vervullen van zijn eerste functie. De initiële opleiding is één lange socialisatieperiode waarin de militair wordt ingewijd in de militaire cultuur en de algemene militaire vaardigheden aanleert. Op het gebied van vorming is deze periode het meest ingrijpend. Het is dan ook belangrijk om de vorming in deze socialisatieperiode op een verantwoorde en geleidelijke manier weg te zetten. De begeleiding tijdens de overgang van civiele naar militaire maatschappij is in handen van ervaren en toegewijde instructeurs. Zij begeleiden en coachen de jonge leerling, maken hem vertrouwd met de militaire cultuur en helpen hem zijn zelfvertrouwen te vergroten.

Vanaf de aanvang van de opleiding leert de leerling dat teamspirit, prestatiegerichtheid, dienstbaarheid en integriteit de basis zijn van zijn handelen. Hij krijgt de tijd om dit te leren maar ook om zich er thuis te (gaan) voelen. De kwaliteiten moed, doorzetten, incasseren en stressbestendigheid moeten verder worden uitgebouwd. Door de leerling regelmatig mentaal en fysiek uit te dagen, leert hij zijn grenzen kennen en verleggen. De instrumenten die hiervoor in aanmerking komen zijn *Mental Exercises*, maar ook Grensverleggende Activiteiten, waaronder bijvoorbeeld een individueel Gevechtsbereidheidsparcours, en voor (onder-) officieren in opleiding de herinstructie van de Gevechtscursus. Daarnaast zijn casuïstiek en oefeningen noodzakelijk, gericht op ethisch bewust handelen. Tot slot zal aandacht moeten worden besteed aan maatschappelijke ontwikkelingen en het vertalen daarvan naar de militaire praktijk en het eigen werkterrein. Als de leerling met succes de opleiding heeft afgerond, wordt hij bij de operationele eenheid geplaatst.

3. Trainen

Na plaatsing bij de eenheid is de individuele militair in staat om als volwaardig lid binnen de groep te functioneren. Als lid van de groep gaat hij mee in het opwerktraject van de eenheid tot het niveau van operationeel gereed (OG) en vervolgens inzet gereed (IG) is bereikt. De vorming van de groep als geheel staat centraal in deze fase. Belangrijke instrumenten voor vorming in deze fase zijn niet alleen het volgen van een introductieprogramma met aandacht voor de tradities van de eenheid. Er moet ook tijd en ruimte worden gevonden voor teamvorming. Veel respondenten, werkzaam op het compagniesniveau, onderstrepen dit belang.

De overgang van leren naar trainen gaat overigens niet overal even vloeiend. Zo gaat er bij de introductie van nieuwkomers in een bestaande groep nog wel eens wat fout als een goede begeleiding en toezicht na de diensturen ontbreekt. Vorming kan leiden tot misvorming als de introductie en inwijding in verkeerde handen komt. Hier ligt een belangrijke verantwoordelijkheid voor commandanten. Die verantwoordelijkheid houdt dus niet op na 17.00 uur.

Ook in deze fase zit de kracht van vorming, met als prioriteit de groep, in het ervaren, de terugkoppeling en de reflectie. De rol van de leidinggevende van de groep hierin is cruciaal. Deze

FOTO COLLECTIE AUTEUR

Aanvullende opleiding maakt de leider bewust van zijn eigen rol en zijn verantwoordelijkheid als 'vormer'

geeft aan waar de grenzen liggen en dient als voorbeeld voor de groep. De groeps-en/of pelotonscommandant is zelf de eerste aangewezen persoon die vormt. Om het gedrag binnen zijn groep bespreekbaar te maken moet hij in zijn eigen opleiding daar ook op voorbereid en voor gevormd worden. Ook in de fase *trainen* is een goede begeleidingsstructuur vereist. Bij parate eenheden ligt hier een belangrijke rol voor de oudere onderofficieren op het niveau compagnie, bataljon en brigade die de oefeningen en trainingen begeleiden. De groep maakt in deze fase een ontwikkeling door van een samenstelling van individuen naar een effectieve (gevechts)eenheid. Door veelvuldige en intensieve training krijgen de groepsleden vertrouwen in zichzelf, elkaar en hun commandant.

Om de parate eenheden te helpen met het organiseren van vormingsactiviteiten en vormingsdoelstellingen te concretiseren in oefeningen, is het Land Training Center begonnen met het opzetten van een kennis- en databank. De databank verschaft niet alleen actuele en pragmatische informatie over vorming, maar geeft ook tastbare voorbeelden en handreikingen voor de uitvoering. De databank is gebaseerd op *best practices* en ervaringen. Hierin worden draai-boeken en oefenstukken toegankelijk gemaakt.

4. Presteren

Alle activiteiten in de vormingsketen zijn uiteindelijk gericht op het presteren. In de fase *presteren* moeten de voor hun operationele taak berekende militairen en eenheid laten zien wat ze waard zijn. Zo mogelijk traint de eenheid door en is erop gericht om het niveau nog verder te verhogen. Presteren houdt in dat alleen het resultaat telt. De opdracht en het resultaat staan centraal. Tijdens het presteren moet de eenheid gedurende langere tijd kunnen pieken en inzetbaar blijven. Door de omstandigheden kan dit leiden tot fysieke en mentale druk. De kwaliteit van de vorming in de voorgaande fasen is medebepalend voor de mentale weerbaarheid en veerkracht.

5. Uiteengaan

Onder uitgaan wordt verstaan het verbreken van groepen en teams, al dan niet na inzet,

maar ook het verlaten van de dienst of bij overplaatsing naar een andere eenheid. In geval van inzet vindt na terugkeer de adaptatie plaats. Een korte periode samen in een andere omgeving geeft groepsleden de gelegenheid om te ontladen en een aanvang te maken met het verwerken van de ervaringen.

Bewust geplande activiteiten, zoals groeps gesprekken en gezamenlijke fysieke activiteiten, leveren hieraan een waardevolle bijdrage. In de periode na terugkomst worden er weer gerichte activiteiten ontplooid op het gebied van opleiden en trainen om het niveau van de individuen en de eenheid op peil te houden. Het is belangrijk de opgedane ervaringen met elkaar te bespreken en te delen. Een deel van de militairen gaat zich in deze periode voorbereiden op een volgende functie door het volgen van een functieopleiding of loopbaanopleiding. De rest van de eenheid zorgt ervoor dat hun kennis, kunde en houding op peil blijft.

6. Doorgroeien

De kern van deze fase is het verdiepen, overdragen en verbreden van de opgedane kennis

en ervaring. Met de opgedane ervaring heeft de uitgezonden militair of de militair die zijn eerste en mogelijk tweede functie heeft vervuld nadrukkelijk zijn vakmanschap vergroot. Vakmanschap op inhoudelijk gebied, maar eveneens op het intermenselijke vlak. Het geeft de ervaren militair de benodigde achtergrond om nu ook zelf een rol te gaan vervullen in het actief vormen van anderen. Aanvullende opleiding en cursussen moeten deze ‘vormers’ zich meer bewust maken van hun rol. Verdieping en verbreding van de kennis van de leider op het gebied van leiderschap is eveneens nodig om inhoud te kunnen geven aan *doorgroeien*. Het maakt de leider bewust van zijn eigen rol en zijn verantwoordelijkheid als ‘vormer’.

In het kader van het doorgroeien worden in de primaire, secundaire en tertiaire vorming van (onder)officieren leiderschaps- en vormings-modules opgenomen. Ook hier geldt dat de modules in de vorm van casuïstiek worden aangeboden volgens de methode van ervaren,

Commandant zijn is niet voor een ieder weggelegd

FOTO COLLECTIE AUITEUR

terugkoppelen en reflectie. Voor de instructeur betekent dit meer nadruk op instructiebe-kwaamheid, coaching en communicatie. Ieder-een die actief vormt, moet weten op welke wijze invulling te geven aan de boodschap van het *Credo van de Landmacht-militair*.

Ten slotte

Het hiervoor beschreven Raamwerk Vorming, zet via de filosofie *richten*, *inrichten* en *verrichten*, een samenhangende visie neer. Dat deze visie is ontwikkeld met bijdrage en instemming van de belangrijkste ondercommandanten van C-LAS, draagt bij aan het draagvlak van die visie. Het biedt eveneens een goede uitgangspositie voor de implementatie.

Het Raamwerk Vorming is gebaseerd op de CLAS-visie *‘Vechten voor Vrede en Vrijheid’* en onderstreept nog eens de primaire taak van de Koninklijke Landmacht: het kunnen uitvoeren van gevechtsoperaties. Regelmatig kom ik nog collega’s tegen die betogen dat de term ‘vechten’ in Den Haag minder goed valt. Zij betogen dat meer nadruk op stabilisatie en nationale operaties daar beter ‘scoret’. Ik prijs mij gelukkig met de duidelijke *intent* van de commandant landstrijdkrachten, die aan deze discussie een einde maakt.

Een raamwerk is slechts een start. De vervolgstap die wij nu binnen de landmacht moeten maken is de visie op vorming tot op de werkvloer bij alle landmachtmilitairen tussen de oren te krijgen. Veelvuldige en consequente communicatie van de visie op vorming is nu vereist. Een stap waarvoor commandant landstrijdkrachten, en zijn directe ondercommandanten, de eerste aangewezen personen zijn.

Nu er duidelijkheid bestaat waartoe de landmacht haar militairen en eenheden vormt (*richten*) en de noodzakelijke randvoorwaarden daarvoor zijn verbeterd (*inrichten*) kunnen we met de feitelijke vorming (*verrichten*) gaan beginnen. Zo kan 2014, in het jaar dat de Koninklijke Landmacht 200 jaar bestaat, het jaar van vorming en leiderschap worden. ■

Gewoon je werk kunnen doen:

Maj C. Hoogendijk*

De redactie van de *Militaire Spectator* schreef in het editoriaal van het eerste nummer van 2014 dat de werkdruk in de gereorganiseerde defensieorganisatie op een aantal plaatsen zeker niet minder is geworden.¹ Een onderbouwing van deze bewering ontbrak, maar ik probeerde er beeld en geluid bij te krijgen. De titel van het editoriaal suggereerde tegelijkertijd dat de oplossing gevonden kon worden in het adagium ‘nieuwe ronde, nieuwe kansen’: vooral concentreren op zaken die bijdragen aan de doelstelling en taken van Defensie en alleen werken aan problemen die dat in gevaar brengen. Ik zette de zaken op een rijtje en kwam tot navolgend feitenrelaas.

De afgelopen decennia heb ik op verschillende plaatsen binnen Defensie mogen werken. Van ‘moederbedrijf’ CLSK tot Defensiestaf, CDC en mijn huidige werkgever DMO. Het leverde elke keer weer nieuwe en interessante uitdagingen op die direct met mijn vakgebied te maken hadden. Tegelijkertijd werd mij steeds duidelijker dat Defensie, met de toenemende automatisering, een steeds groter wordende zwakte aan het ontwikkelen was. Elke keer als ik inboekte moest ik bij de betreffende P&O-dienst aangeven dat mijn ‘elektronische dossier’ onvollediger was geworden in vergelijking met mijn eigen ‘papier dossier’. Men gaf mij gelijk, het was bekend dat er onvolkomenheden waren en ik was zeker niet de enige. Maar alle onvolkomenheden konden gecorrigeerd worden. Of ik de bewijsmaterialen maar even wilde kopiëren, dan zou het allemaal goed komen. Tot zover de theoretische oplossing die ruim tien jaar lang werd gevolgd en in de praktijk niets bleek voor te stellen.

Probleem bekend, melding afgewezen

Toen begin 2012 de medezeggenschap van DMO op de gevaren van incomplete dan wel foutieve dossiers wees, heb ik mijn op de proef gestelde geduld omgezet in een formele ‘melding voorval’. Het kon toch niet zo zijn, zo schreef ik, dat mijn collega’s en ik bij de aankomende reorganisatie last zouden gaan krijgen van de administratieve tekortkomingen van Defensie? Wat schetst de verbazing? Drieënhalve maand later werd mijn melding behandeld... en afgewezen door het bevoegd gezag met als motivatie ‘de HDP is in een nota op deze problematiek ingegaan. Alle defensiemedewerkers krijgen te zijner tijd de mogelijkheid het elektronisch P-dossier in te zien en, waar nodig, zaken aan te vullen of te corrigeren’. Dus omdat het probleem bekend was werd mijn melding afgewezen? Ik snapte er helemaal niets meer van, voelde mij niet serieus genomen en besloot bemiddeling aan te vragen bij de Inspecteur Generaal der Krijgsmacht (IGK). Na een formele intake bleek al snel dat ik zeker niet de enige was met dit probleem, al leek mijn geval omvangrijker dan tot nu toe bij anderen was gesignaleerd. Het probleem van de vele PGU-artikelen – die wel op mijn kledinglijst stonden maar nooit waren uitgereikt – had ik inmiddels zelf met enige aandrang kunnen (en moeten) oplossen. Maar nog steeds waren er zo’n honderd fouten niet opgelost. Daarbij ging het om (in administratieve zin) ontbrekende kwalificaties en testresultaten, onjuist geregistreerde datums en wel uitgereikte, maar nergens geregistreerde onderscheidingen. Ik had zelfs een bronddocument over het functioneren van een mij onbekende college in mijn ‘elektronische dossier’ aangetroffen! De IGK zag al snel het probleem en ging aan de slag. Het lukte om alle opleidingen, die volgens ‘het systeem’ op 1 januari 1901 waren begonnen, te muteren naar realistische waardes. Maar toen hield het ook direct weer op. Nog zo’n tachtig fouten te corrigeren!

* Majoor Cees Hoogendijk is gebrevetteerd luchtgevechtsleider. Hij is onder meer de samensteller van het boek *BANDBOX. Een halve eeuw Nederlandse gevechtsleiding* (Nieuw Milligen, 2000).

1 Zie: ‘Nieuwe ronde, nieuwe kansen’, editoriaal in: *Militaire Spectator* 183 (2014) (1) 2-3.

theorie en praktijk

Bezwaar

Onderwijl was de 'sollicitatieoorlog' in volle hevigheid losgebarsten. De vacaturebank werd nauwlettend in de gaten gehouden en op passende functies werd gesolliciteerd. Dat ging echter al snel mis. CLSK liet mij niet toe tot een selectie voor een bepaalde functie omdat ik niet aan de eisen zou voldoen. Uit de motivatie bleek echter dat ik afgewezen was op grond van mijn in 1991 verkregen (initiële) kwalificatie en niet op basis van het CV dat bij de sollicitatiebrief was gevoegd. Maar hoe kon CLSK weten dat ik over 'later verworven competenties' beschikte als dat niet of incorrect in een 'elektronisch dossier' was geregistreerd?

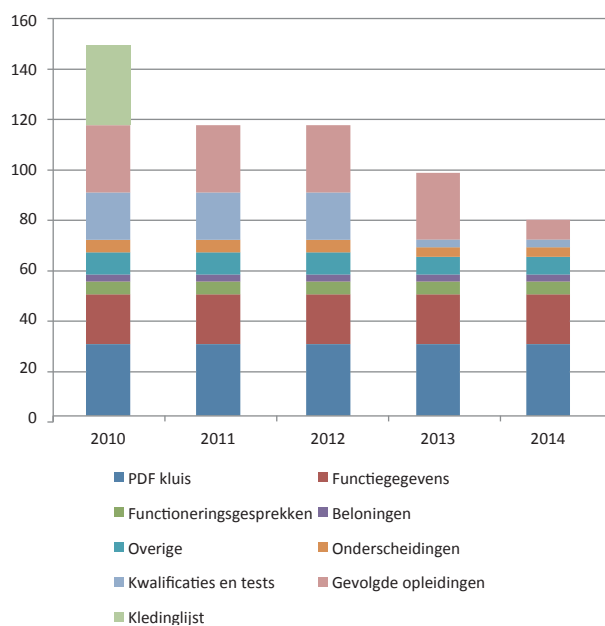
Ik had het gevoel slachtoffer te zijn van de administratieve tekortkomingen van Defensie en tekende formeel bezwaar aan. De eerste van – naar later zou blijken – een reeks van vergelijkbare bezwaarschriften. Iedereen die ik over dit onderwerp spreek zegt: 'je hebt gelijk, maar zo werkt het niet bij Defensie.'

Zal de juridische weg een oplossing gaan bieden voor dit – naar ik zo links en rechts hoor – 'Defensiebrede' probleem? Ik vermoed slechts gedeeltelijk. Defensie zal ongetwijfeld erkennen dat het bijvoorbeeld niet klopt dat mijn Luchtmedaille – voor langdurige operationele belasting – niet administratief is verwerkt, maar toch in 2007 is uitgereikt. Maar wat als deze problematiek voor vrijwel iedereen geldt? Defensie heeft domweg de capaciteit niet om dat nog te kunnen repareren.

Conclusie

Brengt de geschetste problematiek de doelstelling en taken van Defensie dan in gevaar? Ik meen van wel, al was het alleen maar omdat onze minister in de nota *In het belang van Nederland* stelt dat het personeel het belangrijkste kapitaal van de krijgsmacht is en blijft. In dat beeld past niet dat militairen last en ongemak hebben van de eigen administratie.

Fouten in elektronische dossiers

De aard van de geschetste dossierproblematiek versus de snelheid van oplossen

Het is mij afgelopen jaar zelfs overkomen dat ik voor één en dezelfde functie vrijwel tegelijkertijd een functietoewijzing én een -afwijzing kreeg. Van twee verschillende commandanten! Het spreekt voor zich dat ik daarom zal blijven strijden voor een goede en kloppende administratie. Desnoods ga ik pleiten voor de ontwikkeling van een soort selfservice-module. Eén of andere applicatie waarmee iedereen die fouten in zijn dossiers aantreft zelf verbetervoorstellen kan doen met insluiting van gescand bewijsmateriaal. Het is wellicht de snelste en minst ongemakkelijke manier om dit onverkwikkelijke probleem op te lossen. Daarmee kan ik mijn ondergeschikten weer in de ogen kijken en kunnen wij ons allemaal nog meer concentreren op ons werk. Nieuwe ronde, nieuwe kansen. ■

Canada, Nederland en de oorlog

Bgen b.d. J.R. Mulder LL.M

In het januarinumnummer van 2014 van de *Militaire Spectator* wijdt professor Joseph Jockel aandacht aan het interessante onderwerp van de politiek-militaire besluitvorming rond een militaire inzet.¹ De gang van zaken in Canada en Nederland rond de inzet in Zuid-Afghanistan vanaf 2006 laat zich inderdaad goed vergelijken. Jockel geeft op een aantal plaatsen in zijn bijdrage aan dat het zowel in Ottawa als in Den Haag ontbrak aan een duidelijke strategie, bijvoorbeeld: ‘De regeringen in Ottawa en Den Haag hadden niet strategisch over de voorgestelde missies nagedacht.’² Daarbij passen mijns inziens twee kanttekeningen.

Allereerst was er wel degelijk een NAVO-operatieplan voor ISAF, opgesteld door SACEUR.³ In december 2005 verscheen een herziene versie hiervan, die – in gekuiste vorm – ook ongeclassificeerd beschikbaar is.⁴ Wat men ook mag vinden van dit NAVO-plan, het bevat wel een aantal duidelijke strategische doelstellingen, zoals ‘to assist the Afghan government in the maintenance of security; facilitate the development of government structures and extension of its control; and assist reconstruction/humanitarian efforts...’ en ook een gewenste militair-strategische eindsituatie: ‘Afghan national security forces provide security and sustain stability in Afghanistan without NATO support.’ Dit strategische operatieplan was goedgekeurd door alle NAVO-lidstaten, ook Canada en Nederland. Ik weet uit eigen ervaring dat in Den Haag over dit operatieplan goed is nagedacht. Maar ik moet daarnaast vaststellen dat

de meeste landen dit NAVO-plan vervolgens grotendeels negeerden en zelf nationale plannetjes gingen bedenken. Dat is natuurlijk hun recht – nationale soevereiniteit en zo – maar het heeft wel consequenties.

Dat brengt mij tot de tweede kanttekening: vrijwel alle landen die troepen leverden aan ISAF hebben nagedacht over een vorm van nationale strategie voor de inzet. Ik begrijp dat Jockel kritisch is over wat in Ottawa en Den Haag qua strategie is bedacht, maar in essentie hebben beide regeringen niet zonder nadenken tot deelname aan ISAF besloten. Het op grote schaal negeren van een gezamenlijk overeengekomen NAVO-strategie leidde ertoe dat ieder land zijn ‘eigen’ provincie (of regio of stad) ‘adopteerde’, daar troepen (en geld) in investeerde en een eigen wijze van optreden doorvoerde. In Den Haag lag de focus volledig op Uruzgan (waarbij de 33 andere provincies van Afghanistan niet lijken te bestaan), in Ottawa was het Kandahar, voor Madrid was het Badghis, voor de Italianen was Herat een soort buitenwijk van Rome geworden, de Litouwers hadden alleen oog voor Chaghcharan, Zweden hield het op Balkh, de Nieuw-Zeelandse inzet was gericht op Bamyān, enzovoorts. Deze benadering door landen, ieder voor hun eigen stukje Afghanistan en met minder oog voor het geheel, leidt uiteindelijk – logischerwijs – tot een versnipperde inzet van middelen. Hoe goed bedoeld deze versnipperde aanpak ook is – ‘goed bedoeld’ om nationale redenen – het doet afbreuk aan de effectiviteit van het collectief voor geheel Afghanistan.

Verder moet ik Jockel op twee kleine omissies wijzen. Nederland en Canada hebben niet het bevel gevoerd over RC-South, dat is politiek, juridisch en militair onjuist. Ze hebben gedurende enige tijd de NAVO-commandant in Kandahar mogen leveren (met ondersteuning),

1 J.T. Jockel, ‘Canada, Nederland en de oorlog in Zuid-Afghanistan’, in: *Militaire Spectator* 183 (2014) (1) 4-16.

2 Idem, 13.

3 SACEUR OPLAN 10302 (revise 1) ISAF, 8 december 2005.

4 Onder meer te vinden op de site www.ft.dk/samling/20051/UM-del/Bilag/44/242709.pdf.

5 Zie: www.nato.int/cv/isaf/com-hillier.htm en www.isaf.nato.int/history.html.

in Zuid-Afghanistan

maar dat is iets heel anders. Daarnaast nam Canada in 2003 de leiding over ISAF niet over van de Duits/Nederlandse combinatie (ISAF-3), maar werd generaal Hillier pas in februari 2004 de NAVO-commandant van ISAF.⁵ In augustus 2003 werd luitenant-generaal Gliemerth,

afkomstig van het NAVO-hoofdkwartier in Heidelberg, de eerste NAVO-commandant van ISAF en hij nam het daarmee over (met staf-ondersteuning uit Heidelberg) van de gecombineerde Duits/Nederlandse leiding van ISAF-3 (Van Heyst/Bertholee). ■

Schrijft u een gastcolumn in de *Militaire Spectator*?

De redactie van de *Militaire Spectator* daagt de lezers uit een gastcolumn te schrijven. Het thema is vrij, maar moet passen binnen de formule van het tijdschrift. De boodschap moet relevant zijn voor de lezers. Het moet gaan om een gefundeerde eigen mening, om een logisch opgebouwd betoog en de feiten moeten kloppen en verifieerbaar zijn. Ten slotte: uw bijdrage mag maximaal duizend woorden tellen. U kunt uw bijdrage sturen naar de bureauredactie (zie colofon). De redactie wacht reacties met belangstelling af.

De hoofdredacteur

Nawoord recensie *De Zwarte Schande*

Aan het slot van de bespreking van het boek *De Zwarte Schande* van Dick van Galen Last (zie: *Militaire Spectator* 182 (2013) (12) 574-576) is de suggestie gewekt dat de toekenning van de Militaire Willemsorde (MWO) aan inlandse KNIL-militairen discriminatoire trekjes zou hebben gehad. Ten onrechte, zoals moge blijken uit bronnen aangedragen door drs. W. J. Angenent (reservekapitein der Infanterie b.d.), waaronder *Gedenkboek KNIL/Madjoe 1911-1961* door F. Witkamp e.a. (1961), de Lombok Expeditie van W. Cool (1896) en het *Gedenkboek van het Korps Marechaussee van Atjeh en Onderhoorigheden, 1890-2 april 1940*. De MWO is voor de Tweede Wereldoorlog vele malen aan inlandse KNIL-militairen uitgereikt.

Prof. dr. W.M. Oppedijk van Veen

AANKONDIGING

Nationaal Comité Herdenking Capitulaties 1945 Wageningen

Nationaal Vrijheidsdebat 5 mei 2014

Meer veiligheid, minder vrijheid? Privacy als wisselgeld?

Veiligheid is een belangrijke menselijke behoefte: niemand wil leven in een situatie van onveiligheid door geweld of onderdrukking. Het gaat daarbij natuurlijk niet alleen om fysieke, maar ook om sociale, economische en ecologische veiligheid. Ook moet vrijheid van mensenrechten gewaarborgd worden, zowel politiek, sociaal als economisch. De overheid heeft de verantwoordelijkheid die veiligheid te bieden en die rechten daarmee te waarborgen. Het gaat om overheidsmaatregelen ter bescherming van centrale waarden in de samenleving en veiligheid is één van die waarden. Hierbij kan zich echter een interessant dilemma voordoen: hoe meer veiligheid, hoe minder vrijheid en omgekeerd.

Dit thema staat centraal tijdens het Nationale Vrijheidsdebat op 5 mei in Wageningen. Drie sprekers zullen het thema vanuit verschillende invalshoeken belichten:

Wetenschap en internationale betrekkingen: Dr. Bibi van Ginkel, Clingendael
Politiek: Drs. Sophie in 't Veld, Lid Europees Parlement
Militair: Schout-bij-Nacht Pieter Bindt, Directeur MIVD

De dagvoorzitter tijdens dit debat is professor Georg Frerks, Nederlandse Defensie Academie.

Programma:

09.00-09.45 uur Ontvangst
10.00-11.00 uur Inleidingen sprekers
10.00-11.30 uur Pauze
11.30-12.30 uur Plenaire discussie onder leiding van de dagvoorzitter

Locatie:

Hof van Wageningen
Lawickse Allee 9
6701 AN Wageningen

Geïnteresseerden kunnen zich opgeven bij het bureau van de Stichting Wageningen 45.
E-mail: 4en5mei@wageningen.nl

Aansluitend aan het debat wordt de 5-meiviering en de herdenking van de capitulaties vervolgd met een herdenkingsdienst in de Johannes de Doperkerk (14.00 tot 15.00 uur) en de herdenkingsplechtigheid op het 5 Mei Plein met het jaarlijkse Bevrijdingsdefilé. Wie daaraan deel wil nemen moet dat bij het aanmelden nadrukkelijk aangeven.

Oekraïne

Linda Polman

Sinds de val van de Berlijnse Muur delen de meeste burgeroorlogen één gemeenschappelijke factor: Oekraïne. Meteen na zijn onafhankelijkheid trad Oekraïne toe tot de top tien van grootste wapenexporteurs, legale en illegale. Odessa werd een open riool genoemd, waar elke dag de inhoud van 800 scheepscontainers doorheen stroomde, van sigaretten en cd's tot militaire radarsystemen en radioactieve rotzooi. Van alle wapens die het Sovjet-leger naliet, stonden de meeste in Oekraïne. De waarde werd geschat op negentig miljard dollar. Een derde daarvan verdween in de jaren '90 zonder reëutjes in de boodschappenkarretjes van geboefte uit Iran, Irak, Somalië, Jemen en Noord-Korea. De Taliban en al-Qaida shopten er ook.

In Angola, Sierra Leone en Liberia werden Oekraïense wapens aan huis bezorgd door wapenhandelaar Viktor Bout, een Rus die zijn vloot vrachtvliegtuigen vanuit Odessa de wereld rondstuurde. Human Rights Watch benoemde Bout tot de 'McDonald's van de wapensmokkel': de grootste en bekendste van allemaal. Zag je foto's van landingsbanen in de Afrikaanse bush, dan stonden daar stevast Bouts Antonovs en Iljoesjins op. Uit geopende laadkleppen sjouwden Afrikanen in camouflageuniformen dozen en kratten naar buiten. Bout vervoerde alles voor wie maar betalen wilde: gladiolen, diepvrieskip en VN-blauwhelmen, maar ook bloed-diamanten, Kalasjnikovs en gevechtshelikopters.

In 2001 was ik journalist in Sierra Leone, één van de grootafnemers van de Oekraïense wapensmokkelaars. Elf jaar had de burgeroorlog in Sierra Leone al geduurd. Ik had er een luttele drie jaartjes van meegemaakt, maar die hadden me totaal murw geslagen. Alles in Sierra Leone was stuk, niets werd hersteld. Honderdduizenden waren omgekomen. 'Als we God te pakken kunnen krijgen, maken we Hem ook dood,' hoorde ik mensen zeggen. Een grote, machteloze VN-vredesmissie draafde rond. Het Oekraïense leger deed eraan mee

met UkBat. UkBat verzorgde het vluchtelingenvervoer: Liberiaanse vluchtelingen vanuit Sierra Leone terug naar Liberia en andersom. De UkBat-jongens waren de beroerdste niet. Toen een paar dames van de VN een muziekavondje organiseerden om fondsen te werven voor een goed doel, was UkBat van de partij. Ik zat in de zaal en zag chagrijnig de ene na de andere VN-medewerker zijn muzikale duit in het collectezakje doen. De Litouwse gezusters Anna en Sofia, in Sierra Leone als administrateurs van de afdeling *UN Procurement*, brachten een Litouws wiegelied ten gehore, begeleid door een UNDP-coördinator uit China met een trekharmonica. JorBat, blauwhelmen uit Jordanië, deed een Jordaans volksdansje, waarin de ene helft van de manschappen de andere helft hoog optilde en van links naar rechts over het toneel droeg. De Haïtiaanse assistente van de *UN Special Envoy* sprong uit de coulissen te voorschijn om het Haïtiaanse volkslied voor ons te zingen. Ik vond ze stuk voor stuk niet om aan te zien of te horen. Dit is zóóó Sierra Leone, zat ik te denken, onderuit gezakt. Zo vals en lelijk allemaal.

De blaaskapel van UkBat was aan de beurt. De dirigent tikte met zijn stokje en het ensemble barstte uit in 'Peter en de Wolf' van Prokofjev, ook een Oekraïner. Toen trad een knoertige UkBatter naar de rand van het podium om de partij van het vogeltje uit het verhaal te blazen. Met zijn enorme worstvingers bewerkte hij teder een piccolofluitje. Tranen van ontroering sprongen me prompt in de ogen. Met zijn delicaat trillende notenreeksjes speelde deze Oekraïner mijn sombere hart wagenwijd open. Snel na dat benefietavondje vertrok ik uit Sierra Leone, alle lelijkheid beu. Nog steeds duiken Oekraïense tanks en granaten op in toppunten van lelijkheid, zoals Zuid-Sudan, Libië en Syrië. Maar tegelijkertijd schuiven door diverse oorlogen ook nog steeds ruim zeshonderd Oekraïense blauwhelmen. Ik hoop dat die vent met dat fluitje erbij is om her en der een hart omver te blazen. ■

Diversiteit¹

Frans Matser – publicist*

Er wordt zachtjes geklopt en de deur van zijn werkkamer gaat aarzelend open. ‘Generaal, of u even bij de minister wilt komen. Spoedje,’ zegt zijn managementassistente. ‘Waar gaat het over?’ ‘Diversiteitenbeleid.’ En ze kijkt hem aan of dan alles duidelijk moet zijn. ‘Hoezo, wat is daarmee?’ ‘Ik begrijp van de secretaresse van de minister dat ze een ambassadeur zoeken voor diversiteit bij Defensie. En de keus is op u gevallen.’ Ze kijkt zorgvuldig neutraal.

Ambassadeur voor diversiteit! Ja, dat kon er ook nog wel bij. Het enige dat hij van het onderwerp weet, is dat diversiteit een ambtelijk eufemisme is voor beleid met betrekking tot allochtonen, homo- en biseksuelen en zo. Merkwaardige gewoonte: als er een politiek probleem is, verzinnen we er onmiddellijk een mooi woord voor en gooien we er een ambassadeur op generaalsniveau tegenaan. Vrouwen, ongewenst gedrag, reorganisaties en nu dus diversiteit. Of hij het al niet druk genoeg heeft. Al die vergaderingen, al die werkbezoeken en al die kransleggingen. En dan de sociale en representatieve activiteiten waar de krijgsmacht ook zo nodig door een generaal vertegenwoordigd moest worden. Meestal in het weekend en de avonduren. Zijn vrouw vindt het al lang zo leuk niet meer.

En omdat het aantal generaals steeds verder afneemt, wordt het alleen maar erger!

In zijn computer opent hij de agenda van de minister. Ze is nu in gesprek met de CDS. Dat duurt nog een kwartiertje en dan is er een half uurtje ruimte. Hij heeft dus nog tien minuten om zich voor te bereiden. Meer dan genoeg voor een geroutineerd opperofficier. ‘Zeg maar tegen de minister dat ik eraan kom. Over tien minuten.’ De deur wordt gesloten. Snel pakt hij de telefoon en belt met de chef kabinet. ‘Wat wil de minister precies... aha... paar keer per jaar een vergadering... ambassadeurs bij alle vier de krijgsmacht-delen... een klankbordgroep van de werkvloer... een themadag... misschien een symposium... en natuurlijk een jaarverslag voor de Kamer. Ok... ja jij ook, dank je wel.’ Hij legt de hoorn op haak.

Klusje van dertien in een dozijn. Dat symposium kan hij uitbesteden aan een van de krijgsmacht-delen. De vergadering kan zijn HOT voorbereiden. En die klankbordgroep kan Communicatie wel opzetten. Oproepje in de *Defensiekrant* en klaar is Kees. Voor dat jaarverslag had hij nog wel een gebrevetteerde overste in zijn staf. Die heeft het weliswaar al heel erg druk, maar ja, zo gaat dat nu eenmaal als je verder wilt komen. Carrières komen niet aan-waaien. Defensieonderdelen om een rapportage vragen en dan een voorwoord en een samenvatting en klaar. Misschien nog een externe deskundige voor een adviesje inhuren. Wel een betrouwbare uitzoeken. Want anders schreef zo’n zelfbenoemde ‘expert’ weer dat er niets van deugdte en dan had je de poppen aan het dansen. Zit de minister ook niet op te wachten.

¹ Het tijdstip waarop dit fictieve verhaal speelt, kan in de toekomst of in het verleden liggen. De auteur wil benadrukken dat alle hoofdpersonen geheel aan zijn fantasie ontsprongen zijn, evenals de dialogen en de ‘gedachten’ van de generaal, die overigens ook een admiraal zou kunnen zijn.

* Op deze plaats vindt u afwisselend een bijdrage van Frans Matser en luitenant-kolonel der Mariniers Marcus Houben.

Daar had de minister vast zelf wel een idee over. Een politiek vriendje of iemand van het wetenschappelijk bureau van haar partij. Had die ook weer een leuk betaald klusje. Nou, hij had de boel wel voldoende geanalyseerd. Al weer bijna tien minuten van zijn kostbare tijd om. En hij had nog zoveel te doen vandaag. Hij had zich nog zo voorgenomen om een uurtje te gaan sporten, maar er zou wel weer niets van terecht komen. Nu eerst maar naar de minister. Pen en papier lijkt hem niet nodig. Hij had de zaak al wel klemvast. Alleen die vraag over die adviseur niet vergeten.

De minister zit achter haar bureau en kijkt moedeloos naar een stapel dossiers. De CDS was in geen velden of wegen te bekennen. Was vandaag snel klaar geweest. De minister nodigt hem met een gebaar uit te gaan zitten. Ze steekt voortvarend van wal: politieke aandacht, belangrijk thema, borgen in de organisatie. Over twee weken een Kamerdebat. Hij luistert maar met een half oor en tuurt ondertussen voorzichtig op het bureau, waar dossiers liggen met geeltjes erop geplakt. Altijd handig om te weten wat de minister ergens van vindt. Nu even opletten. Ze sluit af. 'Fijn dat u deze uitdaging wilt oppakken generaal. Volgens mij bent u de juiste man. Ik heb er veel vertrouwen in,' zegt de minister op bemoedigende toon. 'U gaat er wat moois van maken?' 'Natuurlijk. Maakt u zich geen zorgen. Volgende week ligt er een nota in het Departementaal Beraad met de details en dan is het snel rond.' Extra klusje voor zijn overste, noteert hij in z'n geheugen.

'Dan heb ik nog een klein verzoek generaal.' De minister kijkt hem aan met een stralende en warme glimlach. Er gaat in zijn achterhoofd onmiddellijk een belletje rinkelen. Dit is linke soep. Als de minister zo vriendelijk lacht, hangt er wat boven je hoofd. 'Volgende week is in Amsterdam de *Gay Pride*. U weet ongetwijfeld wat dat is. Het lijkt me goed dat we als Defensie een gebaar maken en dit jaar meevaren met een boot. Daar kunnen dan onze homo- en biseksuele collega's in uniform op meevaren en de wereld laten zien dat wij daar bij Defensie open en ondersteunend over zijn.'

'Dat lijkt me een uitstekend idee Excellentie,' spreekt hij zonder veel enthousiasme. Ik zal aanwijzingen geven dat iemand zich daarom bekommert.' Hij wil aanstalten maken om op te staan, maar de minister gebaart dat hij nog even moet blijven zitten. Het alarmbelletje in zijn achterhoofd krijgt gezelschap van een zwaailicht. 'Dat is mooi, maar ik wil graag dat u persoonlijk op die boot staat. Als nieuwe ambassadeur van onze organisatie. In uniform. Met decoraties. Een mooie kleurenfoto daarvan, op de voorpagina van de kranten, lijkt me heel ondersteunend als ik over veertien dagen met de Kamer over dit onderwerp debatteer. Om duidelijk te maken hoe serieus het ons is!'

'Generaal, als u en uw collega's dit onderwerp dertig jaar terug wat serieuzer hadden genomen, dan had ik nu geen heteroseksuele blanke mannelijke generaal moeten vragen om dit klusje te doen'

'Excellentie, ik weet niet of dat zo'n goed plan is. Ik bedoel... iedereen die daar staat is toch homoseksueel of lesbisch of zo. Misschien moet u dan toch iemand anders vragen. Ik heb een zeer bekwame kolonel in mijn directie die zich gemakkelijker in die kringen beweegt.' 'Generaal, als u en uw collega's dit onderwerp dertig jaar terug wat serieuzer hadden genomen, dan had ik nu geen heteroseksuele blanke mannelijke generaal moeten vragen om dit klusje te doen... toch?' Hij weet niet of het leedvermaak of medeleven is wat in de woorden doorklinkt. 'Dus u ziet, er zit niets anders op generaal. Dank u wel voor uw tijd. Veel succes. Ik wacht met spanning op de foto's.'

En voor hij het weet staat hij weer buiten. Verdorie. Is hij nog vergeten om de minister een naam van een goede adviseur te vragen. Die kan hij nu zelf wel gebruiken! Waar praat je in godsnaam vier uur lang over op een boot met dit soort mensen? Met grote stappen beent hij naar het bureau van zijn kolonel. ■

Bij deze *Militaire Spectator* treft u de *Militair-Historische Leeswijzer Afrika* aan

Ministerie van Defensie

Militair-Historische Leeswijzer Afrika

Herziene uitgave

Nederlands Instituut voor
Militaire Historie

Nederlandse militairen zijn de afgelopen decennia in Afrika ingezet om vrede en veiligheid te bevorderen of om humanitaire nood te lenigen. Het continent heeft in het Nederlandse veiligheidsbeleid een prominentere plaats gekregen met de inzet in de piraterijbestrijding en het recente besluit om militair mee te doen aan de VN-missie MINUSMA in het door geweld geteisterde Mali. Voor het Nederlands Instituut voor Militaire Historie was dit aanleiding om de *Militair-Historische Leeswijzer Afrika*, die in 2007 verscheen, te actualiseren.

De Nederlandse militairen die naar Afrika gaan moeten kennis hebben van de geschiedenis, de politieke verhoudingen, de cultuur en religie in het uitzendgebied. Deze leeswijzer biedt een selectie van 53 boektitels en enkele artikelen. De keuze is gevallen op een mix van wetenschappelijke studies, journalistieke werken en persoonlijke impressies. De drie regio's die recent het zwaarst door wapengeweld zijn getroffen krijgen extra aandacht: Centraal-Afrika, de Hoorn van Afrika en West-Afrika. De samenstellers hebben de moeilijkheidsgraad van de boeken aangegeven met sterren: hoe meer sterren, hoe lastiger de inhoud.

Zie ook: www.defensie.nl/nimh

Take-off

De opbouw van de Nederlandse luchtmacht 1945-1973

Door Q.J. van der Vegt

Amsterdam (Uitgeverij Boom) 2013

520 blz., ill.

ISBN 9789461055705

€ 34,90

In het kader van honderd jaar Nederlandse militaire luchtvaart heeft Uitgeverij Boom een viertal boeken uitgebracht. *Take-off* is één van de vier boeken uit deze serie. Zoals de subtitel aangeeft behandelt de schrijver de opbouw van de Nederlandse luchtmacht in de periode vanaf de Tweede Wereldoorlog tot aan 1973. Het aanvangsjaar van de beschrijving is voor de hand liggend, het jaar 1973 mogelijk niet. Auteur Quirijn van der Vegt geeft aan dat het aantreden van het linkse kabinet-Den Uyl hieraan ten grondslag ligt: tot dan toe was een continu proces van opbouw herkenbaar, terwijl met de Defensienota van 1974 een andere fase aanving.

Het boek is verschenen als proefschrift en de beschrijving van de aangehaalde gebeurtenissen is bijzonder gedetailleerd. Dat kan de leesbaarheid voor de gemiddelde geïnteresseerde lezer negatief beïnvloeden, maar de betrouwbare bronnen bieden tevens een solide basis. De opbouw van de Nederlandse luchtmacht moet worden beschouwd vanuit een NAVO-perspectief, want dat was vanaf 1949 uiteindelijk formeel het bondgenootschap waaraan ook Nederland zich verbond. Aanvanke-

lijk werden de verplichtingen die het lidmaatschap met zich meebracht niet al te serieus genomen. Een belangrijke oorzaak daarvan was de twijfel van de meeste West-Europese lidstaten, die het onwaarschijnlijk leek dat de Sovjet-Unie op korte termijn Europa zou binnenvallen. Maar voor de Verenigde Staten waren vooral de mogelijkheden van de Sovjet-Unie en niet de intenties van Moskou de belangrijkste drijfveer voor de defensieopbouw van het bondgenootschap. Nederland diende daarnaast afscheid te nemen van zijn neutraliteitspolitiek: met het in 1948 ondertekende Verdrag van Brussel verplichtte Nederland zich tot een bondgenootschappelijke verdediging van West-Europa. De eisen die de NAVO formuleerde over de omvang van de diverse krijgsmachten ontstijgen ons huidige voorstellingsvermogen. Op het gebied van de luchtmacht was voor Nederland vooral een luchtverdedigingstaak voorzien, die diende te worden ingevuld door het formeren van achttien squadrons dag- en zes squadrons nachtjagers. Van der Vegt noemt in de discussie over deze aantallen ook de rol van de Britten, die probeerden de luchtverdediging op het continent zo zwaar mogelijk te laten

worden, zodat een aanval op Groot-Brittannië onwaarschijnlijk zou zijn.

Tot de Tweede Wereldoorlog betrof de Nederlandse krijgsmacht vrijwel al haar vliegtuigen van Fokker, vooral uit oogpunt van het steunen van de nationale industrie. Na afloop van de oorlog werd vooral gekeken naar Amerikaanse vliegtuigen, die met behulp van het Marshall Plan onder gunstige voorwaarden konden worden verworven. Dit had uiteraard een intensieve en langdurige politieke discussie tot gevolg, die Van der Vegt in detail beschrijft. Om te voorkomen dat de kennis op het gebied van nationale vliegtuigontwikkeling en vliegtuigbouw verloren zou gaan, werd de luchtmacht uiteindelijk gedwongen de Fokker F-27 als transportvliegtuig aan te schaffen.

Ondanks alle tumult over de omvang en samenstelling van de luchtmacht werd wel duidelijk dat de rol die zij vervulden voldoende redenen gaven voor het verder functioneren als zelfstandig krijgsmachtdeel en op 1 juli 1953 was de Koninklijke Luchtmacht een feit. Van der Vegt schetst de politieke discussie die volgde over de verzelfstandiging op een heldere wijze.

Herziening strategie

Lange tijd waren de Europese NAVO-partners niet in staat de omvang van hun legers aan te passen aan de kwantiteit van de Sovjet-troepen. Dit leidde eind 1954 tot de herziening van de NAVO-strategie, die vooral uitging van de dreiging met en de eventuele inzet van kern-

wapens op grote schaal vanaf het moment van het uitbreken van de vijandelijkheden met de Sovjet-Unie. Hierdoor was men overtuigd van de bijrol van de conventionele strijdkrachten, een belangrijke reden om terughoudend te zijn bij de expansiedrift van de krijgsmachten. Van der Vegt weet op een duidelijke manier aan te geven dat een aantal gebeurtenissen de politiek wakker schudden. Waar aanvankelijk door de rol van de Sovjet-Unie in Korea gedacht werd dat de ambities van Moskou niet in Europa lagen, werd dat anders door de Sovjet-inmenging in Hongarije in 1956. De luchtverdediging diende op orde te worden gebracht. Een belangrijk punt van kritiek vanuit de NAVO was dat de luchtverdediging te veel een nationale aangelegenheid was: er diende meer bondgenootschappelijk te worden opgetreden. Zelfs toen al werd geopperd om de luchtverdedigingstaak van Nederland en België samen te voegen en ook toen stuitte dat op grote bezwaren.

Terwijl de luchtmacht groeide, werd vanuit de NAVO steeds meer de nadruk gelegd op langdurige inzet zonder externe ondersteuning. Van der Vegt noemt het NAVO-vliegvelDENplan en de verplichte voorraden als voorbeelden. De gestelde eisen waren voor vrijwel geen enkele lidstaat realiseerbaar, waardoor het vertrouwen in de Amerikaanse nucleaire *deterrence* lang in stand bleef. Ook diende men te kunnen vertrouwen op een goede manier van commandovoering, die de beschikbaarheid van een betrouwbaar communicatiesysteem vereiste, een (te) grote uitdaging voor die tijd.

Vliegtuigtypen en taken

Van der Vegt analyseert niet alleen de politieke en militair-strategische aspecten, hij behandelt ook de introductie van een groot aantal vliegtuigtypen, dit alles met veel gevoel voor detail. Met name de transitie naar straalvliegtuigen met de bijbehorende interne discussie over de gevaren en de risico's wordt mooi beschreven. Uit de jaren vijftig komt het besef van de noodzaak van vliegveiligheid, niet op de laatste plaats ingegeven door het grote aantal vliegongevallen. Daarmee samenhangend reconstrueert de auteur de discussie rond het toekennen van vlieggeld en de problematiek rond de contracten, maandvliegers en de diverse vliegopleidingen. Naast het verwerven van nieuwe vliegtuigen en het uitbreiden van het takenpakket besteedt Van der Vegt ook aandacht aan het aantal vliegreun dat vliegers zouden moeten maken en de inrichting van het jaarlijkse oefenprogramma.

Een speciaal onderwerp is de nucleaire taak die de luchtmacht sinds de introductie van de tactische nucleaire wapens heeft gehad. Door niet langer uit te gaan van een automatische grootschalige inzet van nucleaire wapens in geval van oorlog, maar de optie open te houden voor een gepast antwoord op de agressie die moest worden beantwoord, was een strategie van *flexible response* meer op zijn plaats. Van der Vegt beschrijft de methoden en bedenkingen die de politiek en de luchtmacht hadden over deze nucleaire taak.

Ook het aspect van de grondgebonden luchtverdediging krijgt ruim aandacht met de Nederlandse

aankoop en plaatsing van de Nike- en Hawk-luchtafweersystemen in Duitsland. Bijzonder is hierbij de waarneming dat doordat de luchtmacht geleidewapencapaciteit kon aanbieden, zij de luchtverkenningstaak mocht behouden, een taak die de leiding niet graag wilde afstoten.

Door het boek heen lopen twee thema's die de meeste lezers zullen herkennen als van alle tijden: de continue reorganisatie van de luchtstrijdkrachten en de luchtmacht en het gevecht van de luchtmacht om voldoende vliegtuigen inzetgereed te hebben. Technische problemen en voorraadbeheer lagen en liggen hieraan ten grondslag.

Ten slotte beschrijft Van der Vegt de verwerving van de F-104 Starfighter vanaf het begin van de jaren zestig. Ook bij de reconstructie van dat traject is duidelijk dat de uiteindelijke keuze van het kabinet een compromis is tussen de ministeries van Defensie, Economische zaken en Buitenlandse Zaken. Herkenbaar als we kijken naar de manier waarop de discussie over de vervanging van de F-16 heeft plaatsgevonden.

Van der Vegt beschrijft een periode van naar huidige maatstaven ongekende groei. In die periode had Nederland op enig moment ongeveer 900 vliegtuigen van diverse typen, een schril contrast met het aantal vliegtuigen en helikopters dat het Commando Luchtstrijdkrachten nu bezit. Maar de tijden zijn veranderd en de taakstellingen evenzeer.

LtKol A. de Koster, NLDA

Shifting Priorities in Russia's Foreign and Security Policy

Door Roger E. Kanet en Rémi Piet
Farnham (Ashgate) 2014
252 blz.
ISBN 9781409454151
€ 71,-

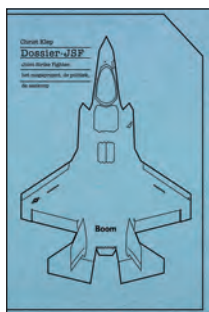
Met *Shifting Priorities in Russia's Foreign and Security Policy* hebben de samenstellers een bundel uit willen brengen waarin deskundigen ingaan op de huidige rol van Rusland als een regionale, maar ook wereldwijde politieke speler. Diverse analyses van de Russische buitenlandse- en veiligheidspolitiek geven inzicht in de achterliggende motieven van Moskou. In de bundel komt ook de Euraziatische Unie aan de orde, waarin president Poetin voormalige Sovjetstaten graag zou verenigen. In het Russische beleid speelt Oekraïne volgens de samenstellers een centrale rol, omdat dat land de afgelopen jaren naar het Westen gericht geweest is en een samenwerkingsovereenkomst met de EU heeft.

The Syria Dilemma

Door Nader Hashemi en Danny Postel (red.)
Cambridge (MIT Press) 2013
286 blz.
ISBN 9780262026833
€ 11,-

De strijd in Syrië heeft de afgelopen jaren aan duizenden mensen het leven gekost en de internationale gemeenschap worstelt met een antwoord op deze humanitaire catastrofe. In *The Syria Dilemma* onderzoeken de politicologen Nader Hashemi en Danny Postel mogelijke oorzaken van die aarzeling om in te grijpen. Eén van de oorzaken ligt volgens hen in Irak, waar de militaire interventie uiteindelijk een langdurige en kostbare operatie werd die veel levens eiste. Experts kijken in deze bundel vanuit diverse invalshoeken naar het dilemma, waaronder ethiek, mensenrechten en internationale betrekkingen. De nadruk ligt op het debat, want de deskundigen zijn het niet op alle punten met elkaar eens.

Dossier-JSF

Joint Strike Fighter, het megaproject, de politiek, de aankoop
Door Christ Klep
Amsterdam (Uitgeverij Boom) 2014
200 blz.
ISBN 9789089532497
€ 19,90,-

Nederland besloot in 2013 tot de aanschaf van 37 JSF's als opvolger van de F-16. Militair historicus Christ Klep onderzoekt in *Dossier-JSF* hoe de politieke besluitvorming die daar aan voorafging verlopen is. Hij plaatst de *Joint Strike Fighter* in het kader van complex projectmanagement en analyseert dat vanaf midden jaren negentig. Het plan voor een betaalbare en veelzijdige straaljager voor de VS en andere westerse landen kende technische tegenslagen, vertragingen en kostenstijgingen. Klep, die eerder onder meer over de Nederlandse missie naar Uruzgan publiceerde, stelt uiteindelijk de vraag of de JSF wel het juiste toestel voor de juiste prijs is.

Men at War

What Fiction Tells Us about Conflict,
From the Iliad to Catch-22
Door Christopher Coker
Londen (Hurst) 2014
320 blz.
ISBN 9781849042895
€ 30,-

Christopher Coker, hoogleraar internationale betrekkingen en publicist van recente werken over oorlogvoering, benadert het terrein dit keer vanuit een ander perspectief. In *Men at War* onderzoekt hij welke invloed figuren uit de fictieve literatuur gehad hebben op het denken over oorlog en mannelijkheid. Hij gaat uit van vijf archetypen, namelijk krijgers, helden, schurken, overlevers en slachtoffers en analyseert hoe auteurs hen lieten optreden in romans, gedichten en films. Volgens Coker hebben fictieve figuren door de eeuwen heen een belangrijke rol gespeeld in de beeldvorming van jonge mannen die aan het krijgsbedrijf deelnamen, mede door het existentiële aspect dat aan oorlog kleefte.

MEDEDELING

Jubileumboek *200 jaar Koninklijke Landmacht* 1814-2014

Op 9 januari 1814 legde prins Willem Hendrik, de latere Koning Willem I, in een formeel besluit de organisatie van een nieuw te vormen leger vast. Daarmee stond hij aan de basis van de Koninklijke Landmacht, die dit jaar op diverse manieren aandacht besteedt aan het 200-jarig bestaan.

Het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) brengt ter gelegenheid van het dubbele eeuwfeest het jubileumboek *200 jaar Koninklijke Landmacht 1814-2014* uit.

In het boek, onder redactie van professor dr. Ben Schoenmaker, nemen de belevenissen van individuele militairen, van soldaat tot generaal en dienstplichtig tot beroeps, een belangrijke plaats in. Zij vertellen hun ervaringen over bijvoorbeeld de Slag bij Waterloo, de Tiendaagse Veldtocht, de Meidagen van 1940, de strijd in Nederlands-Indië en vredesoperaties overal in de wereld. Ook andere aspecten, zoals oorlogsvoorbereiding in vredetijd, het vele oefenen, het kazerneleven en de relatie tussen maatschappij en landmacht komen aan bod.

Bestelinformatie jubileumboek

Dankzij een donatie van het Vfonds (het Nationaal Fonds voor Vrede, Vrijheid en Veteranenzorg) is het boek (winkelwaarde 29,90 euro) voor de volgende doelgroepen verkrijgbaar voor slechts 8 euro:

- actief dienende militairen en burgers die werken bij het Commando Landstrijdkrachten en KL-personeel ingedeeld bij andere krijgsmachtdelen;
- leerlingen van de Koninklijke Militaire Academie, Koninklijke Militaire School, Opleidingscentrum Initiële Opleidingen en Veiligheid & Vakmanschap (alleen landmacht);
- actieve reservisten;
- KL-veteranen.

200 jaar Koninklijke Landmacht is te bestellen bij Uitgeverij Boom via: www.uitgeverijboom.nl/200jaarlandmacht.

Boekgegevens:

200 jaar Koninklijke Landmacht 1814-2014

Door Ben Schoenmaker (red.)

Amsterdam (Uitgeverij Boom) 2014

296 blz.

ISBN 9789089531278